

1965 YILINDA

2 2 5 0 0 LİRALIK

PARA VE

APARTMAN DAİRESİ İKRAMİYELERİ

TÜRK TİCARET BANKASI

VADELİ HER 50 LIRAYA VADESİZ HER 100 LIRAYA BİR KUR'A NUMARASI

(Folklor : 117)

ASIRLIK TECRÜBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
BOL İKRAMİYE
SOSYAL HİZMET

EMNİYET
SANDIĞI

(Basın : 864 — 113)

TÜRKİYE
İSTİKBALİNİZİN
EMNİYETİ

BANKASI

(Folklor : 118)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 196

KASIM 1965

YIL : 17 — CİLT : 9

Halk Ozanlarından Atatürk'e

Yazan : Orhan AYDEMİR

Doğunun bir Hızır Efsanesi vardır: En dar bir zamanımızda Hızır imdadımıza yetişir, sizi en umulmadık bir muhtuluğa kavuşturur. Türk ulusu için bu efsane Atatürk'ün kişiliğinde gerçekleşmiştir. Gerçekten Atatürk bir Hızır'dır halkımızın gözünde. O salt askeri, insancıl, siyasal yönüyle yüzyılımızın en büyük insanı değil, halkımızın düşüncesinde Zaloğlu Rüstem'i, Köroğlu'yu, Promete'yi, Spartaküsü çok çok aşan bir destan kahramanıdır. Sözcüğün tam anlamıyla bir halk kahramanıdır.

Halk, Atatürk'ü aydınlardan daha iyi anlamıştır. Daha bilinçlidir halkın Atatürk sevgisi diplomalılardan. Halk ozanları zaman zaman bu sevginin tercümanlığını yapmışlardır.

Atatürk ölünce binlerce ağıt ve türkü yazılmıştır Anadolu'da... İşte Doğu Anadolu'lu bir ozanın kıtlık türküsü. Atatürk devri onun için altın devirdir. Bugünkü devirle karşılaşır Atatürk devrini. «Lo Lo Kemalo» diye sürüp giden türkünün Kürtçeden Türkçeye çevrilmiş bir parçası şöyledir :

Kemal sağ iken
Arpa ekmeği yasaktı
Kemal ölünce
Buğday ekmeği de uçtu
Hey hey Kemal
Heh hey Kemal...

Bir söz açılrsa, eğer yanınızda köylüler varsa bu özlemi hemen açığa vururlar. «Atatürk olacaktı ki...» derler.

Kimi deyişlerinden dolayı 1958 de ozan

Ağık Ali İZZET (Özkan) hakkında soruştur-
ma açılmış. Aşağıdaki şiiri 27 Mayıs'tan önce
yayınlanan Ali İzzet Atatürk'e çağrı gönde-
riyor. Tıpkı masallardaki Hızır sözleri. Çünkü
biliyor: Dara düşsek, yalnız kalsak, ağlasak,
Atatürk'üm yalnız komez bizleri...

Ahır zaman kahramanı Atatürk
Türkiye'nin hâli yaman oldu gel.
Hainler, hırsızlar elinde kaldı,
Kardeşler kardaşa düşman oldu gel...
Bayburtlu Hicranı, özleminin ateşiyle hay-
kırıyor :

Geda Hicran'ıym görmek isterim,
Yakıtı beni hasret nâri Gazi'miz.

Yurt dışında Ak Toprak özlemiyle yaşı-
yan göçmen soydaşlarımız Ata'mızın dost elini
bir gün uzatacağına inanarak Bulgar ovala-
rında, Romen dağlarında, Sırp yaylalarında şu
türküyü söylüyorlar:

Milletçilik araldı
Biz kaldık aşı.
Bizge yardım edecek
Bir- Kemal Paşa...

«Dikmen'li Sütçü Emine Kadın»ın Anka-
ra'nın Dikmen Bağlarında yaktığı içli ağıtta
Türk kadınının şükran ve minnet duyguları-
nın Ata'ya değin uzandığını görüyoruz:

Dikmen Bağlarına gelmez olaydın
Mavi gözlerini görmez olaydım
O tatlı sözlerin duymaz olaydım
N'ittin İstanbul n'ittin Türkün Ata'-
sın?

Yalabuca kaybettim yetimlerin babasın

Horoğlu pınarda arabasını durdurdu
Dikmen Bağlarına gün şavkı vurdu
N'ittin İstanbul, n'ittin Türkün Atasın.
İsmi yazsınlar mezar taşına
Her şeyi emanet (etsinler) arkadaşına
Teselli versinler kız kardaşına.
N'ittin İstanbul, n'ittin Türkün Atasın.

Bir başka halk türküsü Ata'nın yurt sevgisini söyler :

«Özü candan emek verdi
Şu hayırlı vatan için.»

Bayburtlu Aşık Rıdvan acısını ve güvenini söylüyor Türk gençliğine:

Zâri zâri iniliyor Ankara'nın bağları
Bülbül gitti viran kaldı bahçeleri,
bağları,
Bütün millet Atam diye, Atam diye
ağladı.
Ey Türk oğlu kuvvet senin damarında
kolunda.
Tatlı canın feda olsun Atatürk'ün
yolunda.

Yurdumun ırmakları O'nun türküsünü mırıldanır, göklerinde O'nun gözleri mavi mavidir. Başaklarında saçları dalgaları yalım yalım. O gezer dağında-tepesinde. Ve bir dadaş türküsünün içinden çıkıp gelir ansızın:

Hoş gelişler ola
Mustafa Kemal Paşa
Askerinle milletin
Askerinle çok yaşa.

Arş arş ileri, arş ileri
Türkün askeri, dönmez geri.

İyilik körü olmadığını, aşağıdaki destanı sığır güderken yazdığını söyleyen Daday'lı kör Hasan, Atatürk'e en özden sevgilerini iletiyor (1939):

Gayri derdimizin çoğu kalmadı.
Büyük ağızlarda köylünün adı,
Cumhuriyet bizi saydı kolladı
Bilirik kadrini değil nankör.
Ferman padişahın, dağlar
bizimdi
Ferman da vatan da bizimdir
şimdi

ATA'dan her gönle bir ışık indi
Gözlerimiz nasıl açıldı bir gör.

Atanın sağlığında Atatürk'ü anlatıyor Ilgazlı ozan Aşık Naili Baba. 42 dörtlülük şiirinin bir dörtlülü şöyle:

Ser-tacımız Gazi Mustafa Kemal
Cenab-ı Kibriya vermesin zeval
Hamza - Sahip zaman hem Rüstem-i

Zal,
Er doğru, din doğru merdanı gördük.
Cumhuriyetin Onuncu Yıldönümünde (1933)
söylenen Aşık Hasan'ın övgüsünden, halkın Atatürk'ü ölümsüzleştirdiğini görerek kıvançlıyız:

On yılda yüzlerce yılı aştırdı
Şanlı geçmişleri deşti deştirdi
Okuma yazmayı kolaylaştırdı
Methini söylerim kıyametede.

Geçit, tünel oldu her çeşit kaya
Şimdi trendeyiz yürürdük yaya
Dünya imreniyor Gazi Paşaya
Methini söylerim kıyametede.

Sohbetinin doyum olmaz tadına
Odur haklarını veren kadına
Aşık Hasan derler benim adıma
Methini söylerim kıyametede.

Nizip'in Mercihamis köyünden Ahmet Bozkurt, Türk kahramanlarının en büyüğü sayıyor O'nu. Ve gelmiş geçmiş kahramanlara sesleniyor:

Sana derim sana Koca Cengiz Han
Timurleng Türk ilen şol Gazi Orhan
Fatih Mehmet ilen Yavuz Süleyman
Karşı varın sizden büyük er gelir.

«Bir tomurcuk güllü idin Sivas'ın» diyen ve Atatürk'le Türkiye'nin temeli göçlü diyecek kadar üzüntülü ve karamsar Aşık Halil Atasına can-ü yürekten ağlıyor:

Dinle Türkiye'nin temeli göçtü
Derununda derdi olan ağlasın
Aşkı ile derin yaralar açtı
Ah edip gözlerim al kan ağlasın.

Türkiye üstüne nur gibi doğdu
Bunca savaşlarda düşmanı boğdu
Emsalsiz dünyada menendi yoğdu
Gökte melek yerde insan ağlasın.

Aşık Selami'nin 25 dörtlülük örtlü destanından son dörtlülük şöyle bitiyor:

Şecaatli Kemal olundu ilân
Anın satvetinden titredi cihan
Şükür sayesinde alındı vatan
Yaşa kâinatın baş kumandanı...

Aşık Mazhar uzun destanının bir yerinde iç isyanlara değindikten sonra devrimlere geçiyor:

Menemen meselesi çıktı meydana
Orda birkaçları uydı şeytana

Mehdi diye kendi kendin urgana
Taktı kurtulmadı termanımızdan
Tren hattı küşadetti her yandan
Terakkide mektebimiz hep birden
Kazandı vatani her cepheleden
Kürre-i arz sarsıldı tüğyanımızdan

Kozanın Hamam köyünden Çolak Hacı sözdoğuran'ın ağıtında Ata'yı cihanın varına değer görüyoruz:

Türk vermezdi çaren bulunsa eğer
Kıymetin cihanın varına değer
Dünyanın vefası yoğunmuş meğer
Ay gamlandı güneş dön oldu bugün.

Atatürk'ün büyüklüğü kuşaklar boyunca, yaptıkları kadar da belki onlardan daha çok, onun üstüne çıkmış türkülerle yaşıyacaktır. İşte Aşık Veysel'in ünlü ağıtı:

«Siz sağ olun Türk gençleri
Çalışanlar kalmaz geri»

Diyen Veysel ağlıyor ama umutsuz değil...

Atatürk'ün eserleri
Söylenecek bundan geri
Bütün dünyanın her yeri
Ah çekti vatan ağladı.
Zannetme ağlayan gülmez
Aslan yatağı boş kalmaz
Yalnız gidenler gelmez
Her gelen insan ağladı.

1889 da Sinop'ta doğan, asıl adı Ferit olduğu halde Dikmen mahlasını kullanan Aşık Emiri de öteki ozanlar gibi Ata'sına en özden seviyle bağlı:

Yücelmek için ne denmiş ise
Bilgiler özlemiş ne anmış ise
Türk için ülküye ne konmuş ise
Atatürk yalvağa varıldı bugün.
Yüce Türk yüceldi, ünlendi yine
Şahlandı bakıp öz tarihe düne
Dikmen der ki erdim çok şükür
buna
Sandım bir uçmağa girildi bugün.

Tarihte askerin moralini güçlendirmek için koçaklamalar söyleyerek görevini yapan halk ozanları, Cumhuriyetten sonraki olaylar karşısında da ilgisiz kalmamışlar ve devrimlerimize özden inanarak halkın sözcülüğünü yapmışlardır. Ve devrimlerimize övgüler yazarak onların yayılmasında, tutulup beğenilmesinde, geri bölgelerimizde büyük roller oynamışlardır örneğin:

Minarenin kubbesi

Ben istemem al fesi
Olursa şapka olsun
Kemal Paşa rütbesi.

Manisinin Atatürk devrimlerine candan inanmış, iyi niyetli bir ozan tarafından söylenmediğini kim iddia edebilir?

Eğer Atatürk yalnız bir vatan kurtarıcısı olarak kalmış olsaydı, o zaman Fatihler, Yavuzlar, Süleymanlar yanında bir ulusal kahraman olarak kalblerimizde yerini alacak, fakat ne de olsa bir kişi olmaktan öte geçmiyecekti. Oysa ki en korkunç bir anda yurdumuzu kaşınmaz bir ölümden, ulusumuzu en kanlı bir kırmıdan kurtaran Atatürk bu eşsiz başarısı ile yetinmemiş, ulusunun, bir daha aynı korkunç dönemekten geçmemesinin, ancak ilerliyen dünyanın temposuna ayak uydurmakla olabileceğini anıyarak, askerî zaferlerden daha çetin bir savaşa girişmiş ve bu savaşı yalnız kendi yurttaşlarını değil, tüm acunu hayrette bırakarak eşsiz bir zaferle bitirmiştir. İşte biz buna Atatürk Devrimleri adını veriyoruz.

Devrimlerimizden etkilenen Aşık Suzani, Kurtuluş Savaşından sonra yurdu gül bahçesine benzetiyor, kalkınmamız uyanmamız gerektiğini söylüyor:

Gönül şad olmanın zamanı geldi
Açıldı bahçede gülümüz bizim.
Vatana hizmetin zamanı geldi
Çıkar fabrikadan şalımız bizim.

Çok tabibe vardık olmadı derman
Ahir derde oldu Gazi'miz derman
Açıldı mektepler yükseldi irfan
Kolayca okunur yazımız bizim.

Tümül yedi dörtlülük olan kogma:

«Bin yaşasın O sevgili Gazi'miz
Söylesin namını dilimiz bizim.»

Dizileriyle bitmektedir.

Halk Ozanları, Atatürk'ü öteki halk kahramanlarıyla karşılaştırmak gerekmesini duyuyorlar. Örneğin Naili Baba'da, Zaloğlu Rüstem, Veysel'de Sultan Süleyman'a benzetilen Atatürk, Posof'lu Müdâfî'nin deyişinde peygamber derecesine çıkmakta; dinsel bir kişiliğe büründürülerek:

«Kırk evliya kerâmeti var idi
Vahiy idi fikrin, düşün Atatürk.»

Şeklinde övgülemekte ve kutsallaştırmaktadır.

Giyelim karalar, dökelim allar
Ebedî hâtıra kurduğın yollar

Çürüsün emeğin yitiren diller
Yok geçmiş çağlarda eşin Atatürk.

Halk Ozanları bahçesindeki Atatürk'le
olan gezimizi yine Müdamî'nin son dörtlüğü'nün
tadiyle ve anlamıyla bitirelim :

Ağlar Müdam evlâdınla milletin
Yürürüz yolunda şaşmadan metin
Ebededek yaşar mâneviyatın
Nur olsun toprağın taşın Atatürk.

Ölümünün 27. yılında bayraklaşan, ölüm-
süz Atatürk'e tüm halk ozanlarından selâm
olsun...

Ata'mızın sağlığında, ölümünde ve sonra-
ları hesapsız türkû ve ağıt yakılmıştır yurdun
dört bucağında. Ne yazık ki sayıları bu den-
li kabarık olan ve her köyde Atatürk'ü bay-
rak gibi dillere, gönüllere diken bu halk ezgi-
leri toplu olarak ortaya konmamış, gün ışı-
ğına çıkarılmamıştır. Benim yukardaki yazıda
iki kalemde geçtirdiklerim, ATA için halkça
söylenenlerin binde biri bile değildir.

Bunlar da dergi ve günce köşelerinde me-
raklılarca derlenip unutulmuş tekleme deyişler-
dir. Örneğin; folklorumuzun tek yüz akı ve
kalesi olan Türk Folklor Araştırmaları dergi-
sinde Öğretmen M. Bahçeci'nin, Mahmut Ke-
mâl Yanbey'in, Gazeteci Âfif Evren'in ve di-
ğer birkaç folklorcunun derlemelerinden baş-
ka kaç Atatürk şiiri çıkmıştır ?...

Bu nedenle devrim kervanımız öğretmen-
lerimiz başta olduğu halde tüm okur-yazarla-
rımıza önemli bir görev düşmektedir : Atatürk
hakkında söylenenleri bulabildiğince derleye-
rek yayınlamak..

Her yıl T. F. Araştırmalarında (Kasım sa-
yısında) bir iki deyiş sunulsa bile yetecektir
amaca varmak için.

Sayın Bora Hinger'e derlenen şiirleri gön-
dererek bu önemli sorunu çözümlemeliyiz.
Tüm halk bilimcilerimizin dikkatini çeker, il-
gilerini esirgememelerini dilerim.

Cumhuriyetin 10. yıldönümünde renkli ka-
ğıtlar üzerine basılan halk ozanlarının şiirleri,
destanları bütün yurda dağıtılmış, duvarlara
asılmış, Halkevlerine, Milli Eğitim Müdürlük-
lerine gönderilmişti. Bir de Halit Bayrı'nın
derleyip kitap haline getirdiği «Halk Ozanları-
na ait Atatürk Şiirleri» adlı basılmamış eseri
vardır. Bu şiirlerle kitabın biran evvel yayım-
lanması da en büyük dileğimizdir.

Bize gelen KITAPLAR

★ Aydın Oy : «Tekirdağ'da Atatürk». Anılar, belgeler, fotoğraflar. Edinmek için müellifin Tekirdağ Kız Sanat Enstitüsü öğretmeni adresine başvurulmalıdır. 24×17 boyunda, 48 sayfa metin, 16 sayfa tablo, 3 lira.

★ Sait FAİK : «Son Kuşlar — Mahkeme Kapısı». Sait Faik Bütün Eserleri : 11-12. Varlık Yayınları 6. 17×12 boyunda, 288 sayfa, 6 lira.

★ Fazıl Hüsnü DAĞLARCA : «Dışardan Gazel». Karşı — Duvar Dergisi. 13. şiirden 24. şiire kadar, serinin ikinci kitabı. Kitap Kitabevi Yayınları. 17×11 boyunda, 32 sayfa, 3 lira.

★ Fazıl Hüsnü DAĞLARCA : «Kazmala». Karşı — Duvar Dergisi. 25. şiirden 36. şiire kadar, serinin üçüncü kitabı. Kitap Kitabevi Yayınları. 17×11 boyunda, 32 sayfa, 3 lira.

★ Halim YAĞCIOĞLU — Dr. Süleyman Gündüz GÜNYÜZ : «Oyuncaklar». Oyun, 3 perde, 6 bölüm. P. K. 136 Yayınları, Ulus — Ankara. 20×14 boyunda, 64 sayfa, 5 lira.

★ Konya Turizm Derneği : «Mevlâna Göldestesi, 1965». İçinde tanınmış bilim adamlarının yazıları ve Mevlâna Severlerin şiirleri yer almıştır. Önsöz: Feyzi Hahcı. 20×14 boyunda, 94 sayfa, 2,5 lira.

★ Beyrouth Librairie de L'Ecole — Beyrut Okul Kitaphanesi : «Mekâtib'ül Lübnaniye ve Mekâtibi Elmusavvere, Dar Al — Kitap Al Lübnani — Lübnan Okulları Resimli Kitapları Kitaphanesi». Katalog. Beyrut Şari Sariye, binayet Sabit. 17×24 boyunda, 164 sayfa.

★ Priştina Felsefe Fakültesi Albanoloji Kürsüsü : «Gjurmime Albanologjike — Albanoloji (Arnavutoloji) Araştırmaları». İçinde 22 bilim adamının yazısı mevcuttur. Cilt I, 1962. 24×16 boyunda, 296 sayfa, 1.000 dinar.

★ Priştina Felsefe Fakültesi Albanoloji Kürsüsü : «Gjurmime Albanologjike — Albanoloji (Arnavutoloji) Araştırmaları». Bu cildin içinde de yine 22 bilim adamının araştırmaları yer almıştır. Cilt 2, 1965, 24×16 boyunda, 356 sayfa, 1.500 dinar.

Mevlit İhsanî

Yazan : Nejat BİRDOĞAN

Mevlit İhsanî, halk ozanları alanında iki gözünün de görmemesi bakımından büyük Veysel'imizi yalnız bırakmayan bir ozandır.

O, Karş ve Artvin yöresinde ne olup olmadığını, yani gerçek kişiliğinin iyi ve kötü taraflarını bilen, gurura kapılmadan eksik taraflarının da itirafını yapan tek ozan da sayılabilir. Tutunur ve beğenilir. Kendisinden daha gençlere yardımlarını, daha yaşlılara saygısını hiçbir zaman esirgememiştir. Aşağıda hayatı ve deyişleri hakkında sunduğumuz bölümlerini kendisinden derledik. Emrah konusunda bu satırların yazarının nâcizane çalışmalarını duyduğu için, Bardızdan kalkarak, Sarıkamış aşıp Kağızmana gelmişti. Gerçek bir Ercişli Emrah meftunu idi. Benim de bu konuya apayrı bir düşkünlüğüm vardı. Beraberce ve gülerce Emrah üzerinde çalıştık. İki göz de görmeyen bir iç dünyanın duygularının ne olduğunu ben o zaman anladım. Ben, o zaman Veysel'in, İhsanî'nin, Karşı Tüccari'nin nasıl diğerlerinden daha içli yazıp söylediklerinin sırrına erdim. Bir eksik tarafın, diğer duygulara fazlasıyla nasıl akıp, güçlendirdiğini gördüm. Mevlitle arkadaş olduk. Sık sık bana geldi. Her seferinde bu dışı noksan Ozanın dünyasında, kalıplara kıymet veren her zihniyete acı bir gülüşün şakladığını duydum. Kısa bile olsa işte sizlere anlatacağımız.

1928 yılında Sarıkamışın Bardız bucağında Seyfullah adlı bir baba ile Güllüzar adlı bir anadan dünyaya geldi. Akranları gibi tamdı. Büyüdü. Sırası geldiği zaman okuluna da gitti. İlkokul ikinci sınıfa kadar okudu. Bu sıralarda 9 yaşında idi. Kendisi için bir dönüm noktası, bu yıl oldu. Birgün elinde bir dinamit patladı. Mevlit iki gözünü de kaybetti. Herşey bitmişti. İnanışına göre Ulu Tanrı hafızasına çok, pekçok şeyler kattı. O vakte kadar Kur'an bilmiyordu. Sonradan Kur'anı öğrendi. Şimdi hafız sayılmaktadır. Çermik köyünde epey bir müddet kaldı. Saz çalmaya merak saldı. Kendi kendine temel noktalarını iyice kavradı. Sonradan, Sarıkamışın Boyalı köyünden bir Türkmen saz vurucusu olan Alişan'ı tamdı. Sazı iyice ilerletti. Bir gün yolu Hasan-kalasının Alvar köyüne düşmüştü. Çevrede büyük ün sağlayan Alvar İmamı Rahmetli Memet Efendi kendisine İhsanî adını taktı. Eşlendi. 4 kızı oldu. Halen Sarıkamışın Tepe

mahallesinde oturmaktadır. Saz çalarak geçimini sağlamaktadır.

İhsanî'de ozanlığa başlayış, bir diğle ve ya badeyle değil. Tamamen gerçekçi, efsanelere dalmadan konuşmaktadır. «Meraklı idim. Eskileri okuyarak kafamdan halk şiiri tekniğini, ayakları buldum. Alıştım. Evel Allah kimseye boyun eğmem» diyor. Eskilerden Karacaoğlan ve Emrah gibi öztürk ozanlarını yanılardan ise Müdamî'yi, Murat Çobanlar'ı, Reyhanî'yi sever.

Şiirlerinde tamamen din duygularının dışına taşan, öztürkçe konuşan, rahat söyleyen bir kimse belirir karşımızda:

Gül yanında bülbül idim,
Boyun eğdim hâra karşı.
Düşmanlara bağlanmazdım,
Esir oldum yâra karşı..

Sorma hatırımlı hançı,
Sardı yüreğimi sancı..
O yâr gerçek, ben yalancı:
Verdiğim ikrara karşı.

Halimziden bilmez çoklar,
Dert anlamaz derdi yoklar,
Zülfü bağlar, gözü oklar,
Mansur oldum Dara karşı..

Mevlid'i saldı dillere,
Düşürdü çölden çöllere,
Karıştım, aktım sellere,
Eridim bahara karşı!

Mevlit İhsanî'yi anlamak için, onu, çeşitli konularda konuşturmak gerekir. Tabiat şiirlerinde sanki gören bir gözün vereceği en parlak manzaraları seyretnmekteyiz :

Seher vakti seyran ettim,
Duman dağlara yaslanmış.
Gül reyhası, bülbül sesi,
Vakit bahara yaslanmış.

Ne güzeldir şu Kağızman.
Ne hoş gezilecek zaman.
İftar vakti koca bağman,
İhtiyar yâra yaslanmış.

İhsanî'nin asıl deyişleri kendisine dokunduğu zamanlardaki deyişleridir. Türk halk edebiyatının dillerde dolaşan basit ve dış kalıplı koşmalarına bakılırsa, bu dipte köşede kalmış koşmaların sahibine ve sahiplerine yaptığımız haksızlıkların acılığı bir kere daha ortaya çıkar.

Koyun yok yaylaları yaylıyam,

Kavalım yok çıkam şiir söyleyem,
Gurbet elde gam yükünü taylıyam,
Götürmeye katarım yok, devem yok.
Gel muhannet sevdiceğim kınama,
El içinde beni ettin sinema,
Aylar geçti dönememedim sılama,
Gurbet elde kanadım yok, yuvam yok.

Mecnun muyum dağ başını iniletem,
Ferhat mıyım kayaları çınlatam,
Kerem miyim deryaları söyletem,
Hak yanında kabul olur duam yok.
İhsan'ıyım göz yaşımı silerim,
Hayatımın oyununa gülerim.
Dertlerimi kaderimle bölerim.
Kimse ile hesabım yok dâvam yok.

Kendisine en sevdiği şiirini sormuştum.
Aşağıdaki koşmasını yazdırmıştı. Bunalmış,
yalnızlığını, çaresizliğini anlamış bir ruhun
feryatlarıyla doluydu bu şiir.

Ben bir bülbül idim dostun bağında,
Ağmaya bekledim gül üzdü beni,
Ermiedim vuslata, taze çağında,
Okşadı yabancı el üzdü, beni.

Herkes bir derdine ah çeker ağlar.
Bülbülsüz gonciler sahipsiz bağlar.
Koyunsuz yaylalar, çiçeksiz bağlar.
Sam vurdu kuruttu yel üzdü, beni.

Bu dertlerim doksan dokuz yüz oldu,
Hasret yaktı beni, bağrım köz oldu.
Demedim çürüdüm, dedim söz oldu,
Her ağzın sitemi dil üzdü, beni.

Bu sevdaya toprak oldum dayandım,
Erken doğdum amma, pek geç uyandım.
Deli gibi diyar diyar dolandım:
Aslı Kerem gibi yol üzdü beni.

Bilmeziken bu sevdayı kınadım,
Aşık oldum talihimi sinadım.
Çalkandım, çirpindim, yorgun kanadım:
Çıkamam kenara, göl üzdü, beni.

Bugün sevdiğimden aldım bir nişan,
Alır muradını yâre kavuşan.
Gözleri kan ağlar, zülfü perişan,
Dökülmüş kenara tel üzdü, beni.

Mevlit İhsan'ıyı düşürdü gama
Hasretlik yerleşti herbir azama.
Bugün nazlı yârdan aldım bir nâme
Üstünde gözyaşı pul üzdü, beni

Mevlit'in imanlı şiirleri de var. Okundu-
ğunda Türk/İslâm Dünyası'nın kendi öz ben-
liğine sinmiş bir imanla, kulaktan duyma bir
destan, tarihin birleşmesinin sonucunda ortaya
çıkan bir koçaklamanın erkek sesi duyulur.

Gazi gitti ama yurttan kemal var,
Kahramanlık toprağında yazılı.
Açın tarihleri bizde temel var,
Türkün erlik her çağında yazılı.

Yavrusuna ana verir memeyi,
Yaşı hâlâ geçmemiştir seneyi.
Vatan için kurban diye küneyi,
Tunç göğsünde, kucağında yazılı.

Karanın aslanı, suda kayık ol,
Büyü yavrum, her hünere lââyık ol,
Düşmanın var, başın kaldır, ayık ol!
Beşiğinde, kundağında yazılı.

Duvarlarda yazı gördüm hâtıra,
Mimar taş kalemler almış satıra..
Milâttan evvele, Halilden sonra,
Türkler saray otağında yazılı.

Muhammedin Arap değil kolu Türk,
Nurlar ile temiz kalbi dolu Türk,
Hasan da Türk, Hüseyin Türk, Ali Türk,
Aç Kur'an'ın yaprağında yazılı.

Mevlit, ceddimizden aldık bu hızı,
Düşmanın kalbine bıraktık sızı,
Göklerin ziyneti, ayı-yıldızı,
Türkün ulu bayrağında yazılı!

Epey dolaşmış, çok âşıklar tanımış, nice
nice sazlarla cebelleşmiştir. Öztürkçe deyişle-
rin hayranı olmuştur. Bilgiye verdiği değerini
yanısıra «Ozan duygusunu öz dilile söylemeli-
dir» diyor. Bir tatlı sızlanış da vardır: «Biz
iki İhsan'ıyız, Hocam... Birisi benim. İki gözü
kör Mevlit İhsan'ı ŞAFAK! İkinci ise Güllü-
şah'ın İhsan'ı. Allah hepimizi yerinde, yur-
dunda mutlu kalsın. Ancak, âşıkân defterinde
dilerim ki herkesin yeri değerince olsun.» ve
bu şiiri söylüyor:

Aşk ehlini deli sanma
Her âşıkın bir âhi var.
Aşık ol âştan usanma
Gıyab etme günahı var.

Başı duman dağlar âşık
Gazel dökmüş bağlar âşık
Güldüğü an ağlar âşık
Bahtımızın siyahı var.

Âşık kına yakılır mı?
Bozuk yazı okunur mu?
Sizde bu mal dokunur mu?
Bizde sitem tezgâhı var.

1344 dür senem.
Oymak oymak oldu sinem.
Dertli Mevlit İHSAN benim.
İhsan'ın Güllüşah'ı var.

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu

Yazan : Ali Rıza ÖNDER

Prof. Baltacıoğlu'nun son eserlerinden birisi olan «Pedagojide İhtilâl» adlı kıta-
bının yayımlanmasından ötürü İstanbul C. Savcılığınca savunmasına baş vuruldu-
nu, Nadir Nadi'nin Cumhuriyet'teki başyazısından öğrendik. Yarım yüzyıl önce yaz-
dığı ve «Kütüphane-i İntibah» yayınlarının 7 numarasını alarak eski harflerle ba-
sılmış olan «Talim ve Terbiyede İnkılâp» adlı eserinden dolayı Meşrutiyet çağı resmi
makamlarınca sorguya çekilip çekilmediğini bilmiyorsak da, yaşı seksene yaklaşmış
olan bu çok yönlü ve pek ünlü Türk düşünürünün gerçek anlamda bir folklor bilgini
olduğunu da gözönünde tutarak yaşantısını ve yayınlarını, Türk Folklor Araştırmaları
Dergisinde özetlemeyi gerekli bulduk.

İ. H. Baltacıoğlu, 1886'da İstanbul'da Ci-
hangir'de doğmuştur. Baltacıoğullarından Mu-
curlu Abdurrahman'ın torunu, İstanbullu İbra-
him Ethem'in oğludur(*). Anası, Eskişehirli
Seyyit kızı Hamide'dir. İlk öğrenimini, İstan-
bul'da, Sirkeci, Şemsülmekâtip, Meşriki Füyü-
zat, Kışlaarkası İptidailerinde ve Fevziye Rüş-
tiyelerinde yapmıştır. 1903'de Vefa İdadisi'n-
den mezun olmuştur. 1908'de Darülfununun
Ulumu Tıbbiye şubesinden diploma almıştır.
1910'da Maarif Nezareti tarafından pedagoji
ve elişi dersleri üzerinde incelemelerde bulun-
mak üzere Avrupa'ya gönderilmiştir.

Ömrü boyunca hattatlık, resim, dekor sa-
natları ve mimarlık, tiyatro incelemeleri, bah-
çıvanlık, marangozluk gibi el sanatları ile uğ-
raşmıştır. Yazı sanatında, Çukurcumalı hattat
Hoca Kadri Efendi'nin şâkirdidir. Hattat Sami
Efendi ile Hacı Kâmil Efendi'den de ders al-
mıştır. İslâm ve Türk yazılarının her türlü süs-
nü yazar. Küfi yazısı ile yazdığı «Yâ Rabbe'l
Âlemin», süslü celsisi ile «Errızık Alellah» ya-
zıları çok yaygındır.

Baltacıoğlu, 1908 Meşrutiyet Devrimini ko-
valayan yıllarda, dersleri, konferansları, yazı-
ları, kitapları, pedagoji sergileri ile durmayıp
çalışmış, en yeni eğitimin ve öğretimin temel-
lerini atmıştır. Türk okullarında 1910'dan beri
resim, elişi, hitabet, tiyatro, ağıkhaya kültürü
adına ne yapılmışsa, hepsinin ilk kaynağı Bal-
tacıoğlu'nun eserlerinde bulunmaktadır. «Ta-
lim ve Terbiyede İnkılâp» adlı eğitsel (pedago-
jik) kitabı, İzmir'de verdiği konferansları top-
layan «İzmir Konferansları» adındaki eseri, bu
alandaki yayımlanmış ilk ihtilâl eserleridir.

Baltacıoğlu, Balkan Harbi'nden sonra İs-
tanbul'da, Fındıklı'da, Şemsülmekâtip adlı
ilkokulun ders nazırlığını parasız olarak üze-

rine almış, bu okulda yeni terbiye üzerindeki
bütün düşüncelerini en geniş özgürlükle uygula-
mıştır. Bu sırada self-education, ağıkhaya

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu

okulu, öz tiyatro, kır gezintileri, aile müsame-
releri konularında ilk denemelerini yapmıştır.

GÖREVLERİ

Divanı Hümayûn Kâtibi	1904
Tophane-i Âmire Meclisi Harbiye Ka- lemi Kâtipliği	1908
Darülmuaallimin Hat Muallimliği	1908
Darülmuaallimin Usulü Tedris Mual- limliği	1909
Darülfunun Terbiye Müderrisliği	1913
Darülmuaallimat, Ana Muallime Mek-	

tebi Fenni Terbiye ve İlmî Ruh ve Fro-	
bel İşleri Muallimliği	1915
Dartışsafaka Terbiye Muallimliği	1917
Tedrisatı Taliye Müdürü Umumiliği	1918
Tedrisatı Âliye Müdürü Umumiliği	1919
Maarif Nezareti Hey'eti Teftişiyeye	
Müdürü Umumiliği	1919
Edebiyat Fakültesi Dekanlığı	1920
Dekanlığa tekrar seçilmesi	1922
Sanayii Nefise Mektebi Âlisi Bedâyi	
Muallimliği	1923
Maarif Vekâleti Müsteşarlığı	1923
Darülfünun Eminliği	1923
Sanayii Nefise Mektebi Âlisi, Resmin	
Usulü Tedrisi Muallimliği	1924
İlahiyat Fakültesi İctimai ve Dini	
Ruhiyat Müderrisliği	1924
İlahiyat Fakültesi İslâm Bediiyatı	
Muallimliği	1925
Edebiyat Fakültesi Terbiye, İctimai-	
yat, Ahlâk Müderrisliği	1925
Eminlikten istifası	1933
Ankara Dil ve Tarih - Coğrafya Fa-	
kültesi Profesörlüğü	1942
Afyon Mebusluğu	1942
Kırşehir Mebusluğu	1946

1950 den sonra yasama meclisindeki görevinden ayrıldığı gibi, devlet hizmetine de son vermiş ve emeklilik süresince kültür çalışmalarına daha büyük bir hızla devam etmiştir.

Baltacıoğlu, yazı hayatına Meşrutiyet'ten önce başlamıştır. İslâm yazı sanatı ile ilgili olan ilk estetik makaleleri, 1904 yıllarında İkdam gazetesinde yayımlanmıştır. Kitap olarak ilk yayımladığı eser de Arap harflerinin tadiline, munfasıl harflerin kabulüne dairdi. 1910 da «Tadil-i Huruf Meselesi» adı ile yayımladığı iki broşürle «Şekiller Nasıl Tetkik Olunur» adlı eser, bu konudadır. Bu üç eseri Baltacıoğlu, Cihangirli Eczacı Şinasi merhumla birlikte meydana getirmiştir.

YAYIMLANMIŞ KİTAPLARI

Felsefe Eserleri :

Kalbin Gözül	1919—1922
Jean Jeacques Rousseau	
Terbiye Felsefesi	1925
Felsefe	1938

Sosyoloji Eserleri :

Avrupa Bizi Nasıl Tanıyor?	
İctimaiyat Noktai Nazarından Ter-	
biye, Din ve Hayat	1913
Tarih ve Terbiye	1913

Maarifte Siyaset	1918
Ahlâksızlık	1918
Sosyoloji	1939
Türke Doğru (iki cilt)	1942—1943
Batiya Doğru	1943

Pedagoji Eserleri :

Talim ve Terbiyede İnkılâp	1910
İlmî Terbiye Konferansları	1914
Elişlerinin Usulü Tedrisi	1914
Terbiyei Avam	1914
Terbiye ve İman	1914
İzmir Konferansları	1915
Terbiye İlmî	1916
Türkiyede Sanayii Nefise Tedrisatı-	
nın İslah ve İnkişafına Dair Lâyiha	1926
Umumi Pedagoji	1930
Hususi Tedris Usulleri	1932
Terbiye	1932
Resim ve Terbiye	1932
İctimai Mektep	1932
Mürebblere	1933
Toplu Tedris	1938
Öğretmen	1944
Rüyamdaki Okullar	1944

Bunlardan başka Meşrutiyetin ilk yıllarında, Maarif Nezareti adına yayımlanan Usulü Tedris Serisi vardır. Şunlardır:

Usulü Terbiye ve Tedris, Hendesinin Usulü Tedrisi, Eşya Derslerinin Usulü Tedrisi, Coğrafyanın Usulü Tedrisi, Resmin Usulü Tedrisi, Elişlerinin Usulü Tedrisi, Mektep Temsillerinin Usulü Tedrisi.

Estetik Eserleri : Demokrasi ve Sanat, Tiyatro, Karagöz Tekniği ve Estetiği.

Edebî Eserleri : Batak (Roman) 1942, Yalnızlar (Hikâyeler), Sapıklar (Portreler).

Piyesleri : Kütük 1934, Andaval Palas 1934, Ölümler 1939, İnanmak 1939, Akıl Taciri 1940, Kafa Tamircisi 1940, Dolap Beygiri 1949, Karagöz Ankara'da 1949, Kütük.

Bu eserler önce Yeni Adam'da tefrika edilmiş, sonra kitap olarak basılmıştır. Ayrıca Yeni Adam'da tefrika edilmiş «Hayvanlar» adlı bir piyesi daha vardır.

Savunduğu Tezler : Jean Jeacques Rousseau'nun sistem sahibi bir feylesof olduğu, bu addaki eserinin tezdird.

İlkin 1932 de «İctimai Mektep» adlı kitabında, sonra Uluslararası Sosyoloji Cemiyeti'nin XV. Kongresinde Conception Socio-psychologique de la Personnalité başlığı altın-

Tekirdağ İli Yer Adları :

Ağaçalı - Akçahalil Köyü

Yazan : Aydın OY

Tekirdağ'ın İncecik bucağına bağlı köylerdendir. Resmi adı Akçahalil olup halk ağzında Ağaçalı/Ağçalı diye geçmektedir.

Buramın eski bir yürük köyü olduğunu gösteren kesin ve kuvvetli ipuçları var. Ağaçalı adına, Ağaçeri şeklinde, eski bir Türk boyu olarak birçok kaynakta rastlıyoruz.

Ziya Gökalp, «Kanıklar, Ağaç eriler, Tah-tacılar, Mandallar, Montegeler, Sürgüçlüler ilh. de birer san'at adını taşımaktadırlar.» kaydıyla Ağaçalı (Ağaçeri) Türkleri'nin bir boy veya oymak olduklarını belirtir (1).

Zeki Velidi Togan, Ağaçeriler'in V. yüzyılda Kafkasya kuzeyinden Azerbaycan'a geldiklerini, Selçuklular zamanında ortaya çık-

da savunduğu şahsiyet (personnalité) tezi.

Tarih ve Terbiye adlı eserinde savunduğu fert ve toplum tezi. «Tiyatro» adlı kitabında savunduğu öz tiyatro tezi.

Türke Doğru adlı kitabında (cilt I), daha sonra Uluslararası Sosyoloji Cemiyeti'nin XV. Kongresinde Nationalité Tradition et langue adlı bildirisi ile savunduğu milliyet tezi. Aynı Kongrede Esquisse d'une Division rationnelle de la Sociologie başlıklı bildirisi ile savunduğu sosyoloji tezi.

Baltacıoğlu, bundan ondört yıl önce Kur'an'ı ana dilimize çevirmeye başlamış, eserini 1957 de bastırmıştır. Büyük Tefsir başlığı altında yazmakta olduğu eserin «Allah Nedir?» adlı ilk cildini 1961 de bastırmıştır.

Baltacıoğlu, merkezi Paris'te bulunan Association Jean Jeacques Rousseau adlı cemiyetin kurucu üyeleri arasındadır. Ayrıca Uluslararası Sosyoloji Cemiyetinin üyesi ve Türk Dil Kurumu'nun da yönetim kurulu üyelerindendir. Yıllardan beri bu kurumun kol başkanlıklarında bulunmuştur.

Çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanan yazılarının ve sayısız konuşmalarının tam bir listesi vermek, uzun emek isteyen bir iştir. Kaldı ki bu yazının oylumu, böyle geniş bir incelemeye elverişli değildir.

İstanbul Darülfünununun Üniversite adı ile yeniden kuruluşu sıralarında kürsüsünden ayrılmış ve 1934 yılında Yeni Adam adlı düşünce dergisini çıkarmaya başlamıştır. Ondan

tıklarını bildirir (2).

Ağaçeri yürüklerinin 1238 - 1278 yıllarında Anadolu Selçuklu hükümdarı II. Keykâvus zamanında Elbistan ve Adıyaman taraflarında ayaklandıkları ve devleti uğraştırdıkları da yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkmış bulunmaktadır (3).

Karakoyunlu devletinin kurulmasında etnik bir görev alan (4) Ağaçeri türkmenleri XIV. yüzyılın ünlü hükümdarı Kadı Burhaneddin'i de bir ara uğraştırmışlardır (5).

Ağaçeriler'in, kurulan bir devlette önemli bir rol oynadıkları zaman ve ortam, Dulkadir beyliği devrine rastlar. Dulkadir Oğulları beyliğini kuran yürükler arasında Ağaçeriler de

sonraki yıllarda Hilmi Ziya Ülken ve Nurullah Ataç ile birlikte «İNSAN» adlı bir dergi kurmuştur. 1956 da çıkardığı «DİN YOLU» dergisinde ise bilim gözü ile din konusu üzerindeki düşüncelerini açıklamıştır. Yayımları son yıllara kadar sürdüren Yeni Adam'da, özellikle Orta Oyunları ve Karagöz Konusu üzerinde durarak «tiyatrodaki Türkiye doğru» ilkesini işlemiştir. Bütün araştırma ve incelemelerinde Türk Ulusu'nun geleneklerine büyük önem vermiş, ulus'u, gelenek birliği diye anlamış ve anlatmıştır. Halkbilim hazinelerinden bol bol faydalanan Baltacıoğlu, halkın ruhunu anlayarak temsil etmiş, gerçek anlamı ile bir halkbilim uzmanı, som bir Türk bilgisi olarak çevresini aydınlatmıştır.

Son yıllarda Ankara'da çıkan Medeniyet gazetesindeki başyazıları, Dünya ve Tercüman gazetesi ile Türk Dili dergisinde yer alan düşünce yazıları, O'nun bu yaşta dahi çevresine etki yapan güçlü bir kişi olduğunu göstermektedir.

Yazıbilim (grafoloji) alanındaki uzmanlığı sebebiyle Türk mahkemeleri, kendisini sık sık bilirkişi olarak görevlendirmiş ve bilimsel raporlarından faydalanma yolunu tutmuştur.

(*) İbrahim Alâettin Gövsa'nın «Türk Meşhurları» adlı eserinde Baltacıoğlu'nun 1889 da doğduğu yazılı ise de 22 Şubat 1962 günlemleri mektupla birlikte gönderdikleri özette, kendilerinin 1886 doğumlu oldukları bildirilmektedir. (A.R.O.)

bulunmaktadır (6).

Kronolojik sıraya koyarak gösterdiğimiz bu kaynaklar az çok bize Ağaçeri türkmenlerinin tarihçelerinin ana hatlarını da çizmiş oluyor.

Ağaçeri yürüklerinin bugün İran'ın Hamse, Kaşkay (2.000 aile olarak) ve Fars illerinde, biraz da Azerbaycan'da oturdukları görülmektedir (7).

Gerek yaşadıkları bölgelere, gerekse tarih boyunca geçirdikleri evrelere bakılarak Ağaçeriler'in Oğuz birliği dışında kalan Türkler'den oldukları, sonradan Türkmen birlikleri arasında karışıp onlarla birlikte fetihlere katıldıkları sonucuna varılmıştır. Nitekim bu görüşte olan Prof. Mükrimin Halil Yınanç, Ağaçeriler'in türkmen olmaları bir Türk topluluğu olduğunun ileri sürmüştür (8).

Çözümü gereken nokta Ağaçeri türkmenlerinin Trakya'ya geçişleri, özellikle Ağaçalı köyü ile aralarındaki ilişkinin ne olduğudur.

Diğer türkmenler arasında Ağaçeriler'in de Trakya'nın fethinde olmasa bile türkleşmesinde esaslı rol oynadıklarını kabul etmek gerekir. Bunlar, herhalde en son Dulkadir beyliğinin Osmanlılar'a bağlanması yılı olan 1515 tarihinden sonra zorunlu yerleşme politikası güdülerek Maraş dolaylarındaki yurtlarından uzaklaştırılarak veya bu tarihten daha önceki zamanlarda Trakya'ya sürgün edilmişler ve bir kısmı Tekirdağ'da bugün Ağaçalı diye anılan köyü kurmuşlar, hiç değilse buraya kendi boylarının adını vererek yerleşmişlerdir. Bu ad da zamanla Ağaçeri'den Ağaçalı/Ağçalı'ya dönmüştür.

Tekirdağ ili'ndeki yürükler konusunda yaptığı bir incelemede kısaca yer adlarına da değinen hocamız sayın Hikmet Çevik, Ağaçalı köyünün adının Ağçelü diye okunan bir oymaktan da gelmiş olabileceği görüşündedir. H. Çevik, «Karaçalı köyünün hemen yanında Ağaçalı köyünün bulunmasına ve Karaçalı'nın aslında Beydili oymaklarından Karacalı olmasına bakarak Ağaçalı'nın da aynı boyun(ak)dan gelen Ağçalı oymağı olması gerekir.» demektedir (9).

Gerçekten Faruk Sümer de, Ağçelü adında bir oymağın Kaçar kabilesine dahil olduğunu söylüyor (10).

Hikmet Çevik, gerek bu noktaya, gerekse Türk Ansiklopedisi'nin Ağaçeri, İslâm Ansiklopedisi'nin Kaçar maddelerine dayanarak «Ağaçeriler'in ve Kaçarlar'ın Beydili boyun-

dan Ağçalı olması, üzerinde durulması gereken bir ihtimaldir kamsındayım,» diye devam ediyor.

Sayın Çevik'in Ağçalı diye tanık gösterdiği oymak, bızce Ağaçeriler'den başkası değildir. Ancak Ağçalı söylenişini Ağaçerine varan söylenişin başlangıcı almış oluyor. Oysa Ağaçalı sözü, Kaçarlar'ın ve yalın olarak Ağaçeriler'in sonradan kazandıkları ad olabilir. Doğuda kelime Ağaçeri'den Ağçalı veya Ağçelü şekline girerken Tekirdağ'daki köyün adı da buna paralel olarak Ağaçeri'den Ağaçalı'ya dönmüştür.

Özetlersek Kaçarlar veya Ağaçeri Türkleri ilk zamanlarda Ağçalı diye anılan oymaktan gelme olmayıp, Ağçalı sözü, Ağaçeri'nin sonradan değişiklik kazanmış şeklidir. Böylesi düşünmek bile bizi köyün kurucuları olarak Ağaçerileri kabul etmeğe götürür.

Köyün resmi adı olan Akçahalil üzerinde de duralım. Sayın hocamız Hikmet Çevik, bu adın resmi dilde beğenilmeyen Ağaçalı'nın yerini sonradan aldığı ve yakıştırıldığı görüşündedir. Biz, hocamızın bu son görüşünden ayrılarak Akçahalil adının da Ağaçalı kadar sağlam olduğunu sanıyoruz. Şöyle ki:

Hüseyin Namık Orkun «Türk boy ve oymakları arasında rengi ad olarak taşıyanlardan ak olanlar komutan, baş durumundadır, ak aynı zamanda güneyi gösterirdi.» demektedir (11).

Yürük boy ve oymakları arasında (kara) sıfatını taşıyanların karşısı olarak (ak/ağ/akça/ağca) gibi sıfatlarla adlandırılanlar da bulunmaktadır. Karakoyunlu - Akkoyunlu, Karakeçili Akkeçili, Karatekeli - Aktekelili ve Karacalı - Ağçelü örneklerinde bunu görebiliriz. Nitekim H. Çevik, Ağaçalı'nın karşısı olarak Karaçalı'yı almıştır. (Ağçalı - Karacalı) Biz bu görüşle katılmakla birlikte bir de Akçahalil'e karşı olarak Karahalil köyünü görüyoruz. (Tekirdağ'da Karahalil köyü de vardır.) Karahalil köylerinin Karahalil oymağı tarafından kurulduğunu gösteren bir kaynak da var (12).

Yine Hüseyin Namık'ın Türk Dünyası'ndaki açıklamasına dönüyoruz. Orkun, bu açıklamanın bir yerinde «ak aynı zamanda güneyi gösterirdi.» diyor. Bunu Tekirdağ'daki Karahalil köylerinin konumuna uyguladığımızda tam bir uygunluk göze çarpıyor. Karahalil köyü kuzeyde, Akçahalil köyü güneyde kurulmuş durumdadır. Bu nokta bize zayıf bile ol-

Efsane ve inanışlar :

Deli Pınar

Yazan : Mehmet Hilmi GÜR

Delipınar haddi zatında ne göl, ne dere, ne de pınardır. Kendi keyfine göre istediği zaman akan, ve akmadığı zamanlar, söylentiye göre, yüzlerce metre derinlikteki gözesine çekilen bir mağaradan ibarettir.

Fırat nehri, Çaltı suyunu aldıktan sonra biraz daha devam ile Navril Boğazı denilen ve kılıç ile yarılmış gibi dar olan vadiyi kilometrelerce çağlayarak geçtikten sonra, Kemaliyeye Bağıştaş İstasyon yolunu bağlayan Sırtı köprüsüne varır. Suyun akışına göre yol bu köprüden sağ tarafa geçer. Köprü'nün 200 metre kadar şehir tarafında ve akmadığı zamanlar yolcuların dahi dikkat nazamı çekmeyen ve giriş kapısı irili ve ufaklı kayalarla maskeli olan bu mağara Delipınardır.

Tam coştugu zamanlar şosenin altındaki menfezine sığmayarak Yolun üstünden Fırata sa, yürüklerin Ortaasya'daki kuruluş ve düzenlerinin yüzyıllar sonra Anadolu'da, giderek Rumeli'de sürdüregeldiklerini düşündürüyor.

Bu dayanaklar, köyün resmi adı olan Akçahalil'in de Ağaçalı kadar tarihsel nedenleri olduğunu göstermesi yönünden üzerinde durulmağa değer görünmektedir.

- (1) Türkçülüğün Esasları, Varlık Yayını, 1952, S: 133
- (2) Umumi Türk Tarihine Giriş, 1946, S: 163
- (3) İslâm Ansiklopedisi, Keykâvus II md. Cüz: 63, S: 643
- (4) İslâm Ansiklopedisi, Cüz: 58, S: 293
- (5) İslâm Ansiklopedisi, Cüz: 55, S: 48
- (6) İslâm Ansiklopedisi, Cilt: III, S: 654
- (7) İslâm Ansiklopedisi, Kaçar (Cüz: 55, S: 34), Kaşkay (Cüz: 60, S: 415), Hamse (Cilt: 5/1, S: 201), Azerbaycan (Cilt: II, S: 102) md. leri
- (8) Türkiye Tarihi, Selçuklular Devri, S: 173
- (9) Tekirdağ İli ve Yürükler (Basılmamıştır)
- (10) Yıva Oğuz Boyuna Dair, Türkiyat Mecmuası, C: IX, S: 163 dip not:
- (11) Türk Dünyası, 1932, S: 57-60
- (12) Saruhan'da Yürük ve Türkmenler, İbrahim Gökçen, S: 74

doğru kükrer. Zaman zaman atlı, yaya ve hat-ta motörlü vasıtaların bile geçmesine müsade etmeyerek şoseyi keser ve otuz kırk metreye yükseklikten Fırata dökülür.

Az aktığı zamanlar ise şosenin altındaki menfezden Fırata dökülür. Bu görünüşte Delipınar bir göl manzarası arzeder. Hiç su olmadıgı zamanlar girişteki irili ufaklı kayaların maskeleyiği bu mağara kapısı dikkati celbetmez.

Adı neden Delipınardır.

Eğin (kemaliye) çevresine günler ve hat-ta aylarca yağmur yağmadığı, bu sular diyarında çeşmelerin bile sularının çekilmeye başladığı bir zamanda, günün herhangi bir saatinde yoldan geçenler, birdenbire Delipınarın coşmasının şahidi olabilirler. Muhitine ve zamanına uymaması, kendisine bu adın takılmasına sebep olmuştur.

Çevrede günlerce yağın yağmurdan bütün dereler coşup kuş kaptığı günlerde Delipınarı ekseriya bir mağara kayalığı olarak görürsünüz.

Bu vesile ile Eğin havalisinde Delipınar'la ilgili bir efsaneyi naklediyorum.

Delipınarın kaç yüz metre derinlikte olduğu bilinmeyen gözesinden içilecek su «Ab-u Hayat» imiş. Gözesinden alınacak sudan içen her hangi bir hasta, ne olursa olsun şifa bulmuş. Ama yüzlerce metre derinliğe inmek te kolay değil. İnile bile bu Ab-ü Hayatın bekçisi koruk bir ejderha varmış. Kimsenin bu gözeyeye bir maşraba daldırmasına imkân bırakmaz imiş. Coştugu zaman harice akıttığı su da ik-sirli vasfını kaybedermiş. Buna karşılık, her yaratığın bir zayıf damarı olduğu gibi, bu ejderhin de zayıf tarafı, güzelliğe aşık olması imiş. Güzel sese, güzel yüze ve bütün güzelliklere aşık imiş. Bu delice sevginin tezahürü bilhassa hanımlara karşı imiş.

Eğin hanımları da zamanla ejderhanın bu zaafına vakıf olmuşlar ve zaman zaman kafileler halinde mağaraya giderek Elâgözlü (Eğinin mahallî uzun havasını) ve diğer tür-küleri söyleyerek ellerinde tefler ve fenerlerle mağaraya girerler ve o ejderhayı oyalayarak Ab-u Hayattan içmeğe teşebbüs ederlermiş. Tam zamanında bu güzel mahlûklara uyandı-

Hicranî ile Burhanî'nin Müşaaareleri

- 1 -

Yazan : Mahmut Kemal YANBEY

Hicranî ile Burhanî'nin karşılıklı müşaa-
areleri :

Hicranî :

Kenar gezmiyelim Aşık Burhanî.
Gem atalım bir ummanın üstüne.
Sorup öğrenelim bu bade nedir,
Nakşolunur dil dihanın üstüne.

Burhanî :

Zülfükârın çekme Aşık Hicranî,
Talan düşmez kahramanın üstüne.
Bade kudretinden havzı kevseri,
Sürme sefineni liman üstüne.

Hicranî :

Gülün huzurunda bu Aşık gülmez,
Nuş edenler bilir etmeyen bilmez,
Âbı kevser içen dediler ölmez,
Ölüm nedir aşıkânın üstüne ?

Burhanî :

Âbı kevser ol cennetin kurnası,
Bize nokta oldu Kur'an perdesi,
Şahin avcısıym, çoktur pendesi
Hançer olmaz pehlivanın üstüne

Hicranî :

O ne bağdır, iradında kâr olmaz,
Çiçek açar budağında, bar olmaz,
O nedir dadına itibar olmaz,
Düşüp gezer her bir reyhan üstüne ?

Burhanî :

O ölümdür, asla olmaz bir tadı,

ğmı ihtar için derinden gümüremeye başlar-
mış. Bu ihtara aldırmağınca gümürtü korkunç
bir hal almış. Gazaba uğramaktan korkan
hanımlar, can havli ile su içmeden kendile-
rini Delipınar mağarasının dışına atarlar-
mış.

Hasta kocasını pek seven bir gelin, bütün
tehlikelere göğüs gererek ceplerine mum, bir
eline fener, öbür eline de testisini alarak göze-
ye inmeye başlamış inmiş, inmiş, inmiş ve
güzeden testisini doldurup çıkacağı zaman ej-
derha farkına varmış. Gümüremeye başlamış.
Gelin tiknefes kapıya doğru tırmanmış. Tam
kapıda kendisini bekleyenlere testisini vere-
ceği sırada düşmüş, hem testisi kırılmış, su
dökülmüş, hem de kendisi ölmüş. Arkadaşları
eve döndükleri zaman, kocasını da ölü bulmuş-
lar.

Yaradan ezelden fermanı kurdu.
Kün emriyle kâinatı var kıldı,
Gelme fariside imlâ üstüne.

Hicranî :

Yedi yıldır bu aşk benim san'atım,
Yüzbine dayandı bunda hizmetim,
Mantıksız cevaba yok kanaatım,
Gel bırakma dil yalanın üstüne.

Burhanî :

Haşâ ki söylemem yalan namını,
Topla erkân ile üsul damını,
O ki bilmezsin farisi ilmini
Dayanma bahrile liman üstüne.

Hicranî :

Kilisenin mihrabında kâr olmaz,
Kâfirin kalbinde iman bar olmaz,
Zembur hardadına itibar olmaz,
Düşüp gezer her reyhanın üstüne.

Nezakat bağında bitmiş bir çiçek
Tam dört murgî vardır dördü de gerçek
Üçü pervanedir birisi köççek
Yanışır bir şem'amın üstüne.

Burhanî :

Erenler babından bir babı söhbet,
Açılmış deryayı ummana gider,
Küfrü delâletten geldin bu yana
Hemdülillah ehli imane gider.

Hemdülillah gayret ettim nişanda
Galı belade ulu divanda
Şükür bağlanmalık bizler meydana
Keşfile kudreti kübraye gider.

Kübrasi kalemin tayyi mekânı
Kaç günde kurmuştur Mevlâ dünyayı
Ferzenklik eyledin Aşık Hicranî
Ayan ki Burhanî meydana gider.

Hicranî :

Pirlerin elinden dolu peymane
Dolmuş kâseleri ihsane gider
Yine coşa geldi feyyazı aşkım
Tevhidi tahlilim şüphane gider.

Bu kıtayı takip eden beş kıta daha Bur-
hanî'ye cevap olarak Hicranî bahsinde yazıl-
mıştır :

ARAŞTIRMALARI

Burhanî :

Barekâllah kardaş açtın bu demi
Daha Halepten kız lâzım değil
Kıyas oldu burda hamam meydanım
Böyle çirkin çirkin söz lâzım değil.

Hicranî :

Açıldı gönlümün sefa bülbulü
Dahi har içinde gül lâzım değil
Meftun oldu gönlüm hali makami
Daha böyle ağır dil lâzım değil.

Burhanî :

Aşık aşıkla okur hikmet babını
Ağurdur meclisi kılî kalini
Duydum Leylâ çekmiş senden zarını
Yârin bahçesinden har lâzım değil.

Hicranî :

Aşık maşukunun hem sırdaşdır
Hem dert ortağıdır hem yoldaşdır
Ne gelse kuluna hakkın işidir
Dahi bu vefasız dal lâzım değil.

Burhanî :

Halini saklamış perde altına
Ne için düşmüşsün ahu zarına
O ki gidemedin Halep gehrine
Beyhude havada saz lâzım değil.

Hicranî :

O Leylâ benim tam kafadarımdır
Derdimin dermanı ihtiyarımdır
Mahşer meydanında yine yarımıdır
Böyle beddualı hal lâzım değil.

Burhanî :

Bilmezsin yolunu oldun derbeder
Ya niçin dert ile vurmasın teber
Duydum yâd illere yollamış haber
Du çeşmi yaşımın kan lâzım değil.

Hicranî :

Muhip muhibbinin gönlünü eder
Ağyarlar buna neden dil katar
Öğrendim yolunu Mardinden gider
Böyle de zehirli bal lâzım değil.

Burhanî :

Kul Burhanî bilir aşkın rahını
Çiğirine vurdum hançer yayını
Ya niçin terk ettin o maşukânı
Ayrılık deminde ok lâzım değil.

Hicranî :

Her seher vaktında zülfünü tarar
Yüzbin yaram olsa Leylâ han sarar
Her gün bu Hicranın halinden sorar
Bizim aramızda il lâzım değil.

Burhanî :

Talan düşmüş o cananın bağına
Var başına durma toprak saç bugün
Eğer aşık isen maşukun ara
Dağılmış gülleri Leylânın bugün.

Hicranî :

Dostun bahçesinde ağyar dolandır
Gönül karlı dağlar aş, bugün bugün
Bu ne sevdâ, bu ne ateş, bu ne nar
Neşterle yaremi deş, bugün bugün.

Burhanî :

Solmuş gülşeninde bağı bağbanı
İtirmiş avını ceyran misali
Gerçi terk eylemiş o yâr bu ili
Karalar bağrına saç, bugün bugün.

Hicranî :

Dost bağının dile geldi meftunu
Nere çıkar bilmem sevdanın sonu
Gönül ne yatarsın geldi zamanı
Nazlı yâr yurduna göç, bugün bugün.

Burhanî :

Kara bağrın hicran alsın yürüstün
Katreler oynasın derya kaynasın
Demiş Burhanî'ye Hicranî gelsin
Ayrılık okları del, bugün bugün.

Hicranî :

Hicranî bu anda gönlünü sınar
Hakkıdır çekmeyen çekeni kınar
Gönlüm delik delik ciğerim yanar
Kardaş bu sevdadan geç, bugün bugün.

Müşaaareye Aşık İlhamî de şu şiiri ile ka-
tılmıştır :

İlhamî :

Meclisinde buldu oldu pervane
Sohbete gelmenin zamanı geldi
Muhabbet zeyhrakı cerh oldu dilde
Adâbe gelmenin zamanı geldi

Temam zühur etti Aşık Burhanî
Tutup celp eyledi bu kalbi şani
Ruhi dil kasrının oldu fermanı
Üsule girmenin zamanı geldi.

Attılar muzırak, gürz ile kalkan
Vücudu dağıttı derdile efgan
Geda İlhamî der sizlere kurban
Hoş sohbet etmenin zamanı geldi.

(Devam edecek)

Aşık İbrahim - Pir Ali - Levnî

Yazan : Cahit ÖZTELLİ

Hacıbektaş'ta Dergâh kitaplığında gördüğüm bir cönkten Aşık İbrahim'in aşağıdaki nefesini aldım. Öyle anlaşıyor ki Aşık, Hacı Bektaş Veli'yi ziyarete giderken dergâh çevresinde gördüklerini selâmlıyor. Nefeste geçen bazı özel adların açıklanmasını da veriyorum: Köseği (Ahmet Yesevî'nin attığı ucu yanmış ağaç dalı. Vilâyetnamede geçer, Bugün Tekke'deki dut ağacıdır.). Kırılancığı (Hacıbektaş'ta bir yer adı). Bektaş ve Karataş (bunlar da birer yer adıdır). Gök Eşik (Hacıbektaş türbesinin eşiği). Ab-u Zemzem (Çilehanede çeşme).

AŞIK İBRAHİM

Dağları gördüm de gönlüm şen oldu
Gönlüm eğlencesi dağlar merhaba
Çeşmin yaşı ormanlara sel oldu
Çeşmin eğlencesi çaylar merhaba
Dedem gelmiş Kara Öyük'te oturur
Gerçek erenler gülbenğini yetürür
Horasan'dan Köseği'sin getürür
Hem dalına budağına merhaba
Kırılancığı'nın neresinde temaşa
Anda biter mor sümbüllü menefşe
Bizden selâm söylen Sultan Bektaş'a
Anda yatan erenlere merhaba
Yürüyen duvara dur dedi, durdu
Nişan olsun diye sırtını verdi
Karataş'ı hamur etti, yuğurdu
İşareti belli Bektaş merhaba
İbrahim eydür, dilim dolaşık
Pirini görmeye ar m'eder aşık
Dünü günü yüz sürdüğüm Gök Eşik
Ab-u Zemzem, Çilehane merhaba

PIR ALİ

(Türkü olarak adlandırılan aşağıdaki şiir de aynı cönkten alındı)
Bülbül oldum gülistanda öterim
Dost bağında olan gül neme yetmez
Süleyman'ım, kuş dilinden okurum
Bana talim olan din neme yetmez
Derviş oldum siret dengin tutarım
Hak'ka doğru çekilmişti katarım
Baykuş gibi garip garip öterim
İssiz viraneler, çöl neme yetmez
Aşk kitabın ele aldım yazarım
Daim Hakk'a doğru meylim, nazarım
Neme gerek dağı taşı gezerim
Ol kerime giden yol neme yetmez

Bu dünyanın ne olacağı malûmdur
Bunun ötesine eren âlimdir
Az yaşa, çok yaşa sonu ölümdür
Bana hırka ile şal neme yetmez
Pir Ali sırrını kimseye demez
Tevekkül malını erteye komaz
Kişi kısmetinden ziyade yemez
Bana kısmet olan mal neme yetmez

LEVNÎ

(XVIII. yüzyılın ünlü ressamı Levnî'nin şiirlerine pek az raslanıyor. Aşağıdaki şiiri tarihle ilgilidir. Araştırmacılar için iyi bir belgedir.)

Bihamdillâh ki ey Şah'ım, cihan igre haber düştü
Senin nam-ı nişanın bu zemine muteber düştü
Hüdâ yardımcın olsun, sen hemen bildiğini işle
Ki gün kaide-i Moskov arasına keder düştü
Kuşan gayret kılıcını hem adalet göster âfaka
Adû bed-fealin çünkü kalbine hâzer düştü
Gölüp iklim-i âherden bunca dilâverler
Aningün her biri bir er dehanı heft ser düştü
Levnî der ki bütün âlem sana cümle duacıdır
Diyar-ı Rum'a çık Şah'ım azimet kıl sefer düştü

KÖROĞLU

(NOT : Bu şair, hikâye kahramanı Köroğlu değildir. XVII. yüzyılın âşıklarından.)
Çıkayım gideyim halkın elinden
Cihan üstünde gama yar oldum
Kimse bilmez ben gedanın halinden
Canımdan başımdan ben bizar oldum
Mürvet Ali'nindir, sözüm amandır
Fikrimde zeyn olan kaşı kemandır
Virane beklerim hayli zamandır
Terk ettim mekânım terk-i yar oldum
Bir gün ermez zalim hiç imdadıma
Zârımdan uğradı gözlerim neme
O gönlüm uğrusu cümle âleme
Seveli ben seni aşıkâr oldum
Bihamdillâh muradıma erdime
İnşaallah Hak tabibtir derdime
Varamam vatanıma yurduma
Bir devasız derde giriftar oldum
KÖROĞLU'nun sevdası var başında
Gümanı var şu gönlümün içinde
Leylâ'yı ararken dağlar başında
Mecnun'un aşkına giriftar oldum

TÜRKİYEDE Eski Ruh Sağlığı Üzerine Bir Deneme

Yazan : Ord. Prof. Dr. Süheyl ÜNVER

Memleketin 9 asırlık tarihinde Şark ve İslâm âleminin Tıp ilmi esasları ve mahallinde tıbbi ve Mistik Folklor an'anesi ve tesirleri ile inkişaf eden tababetimizin hususiyetlerini bütün dünyaya, vazifemizi bu sahada tam yaptığımızın akislerini, duyurmamızın zamanı gelmiş ve hattâ geçmiştir de.

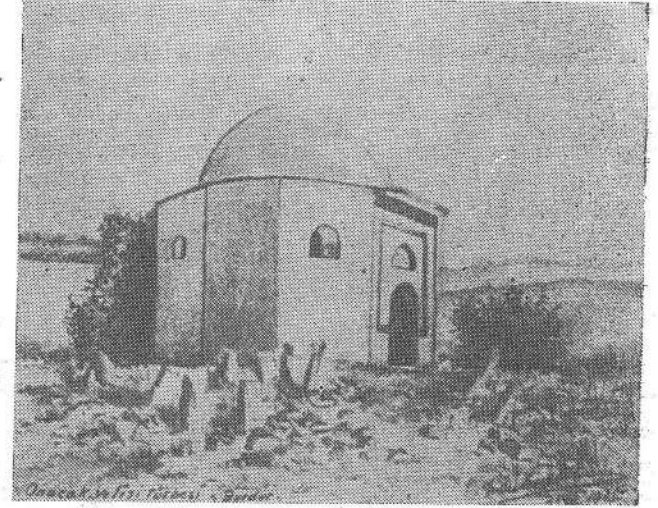
Bu arada her asırda bizde de bulunan ruh hastalıklarına neler yapıldı? suali de hatıra gelebilir. Bu sahada dünyaya örnek olabilecek misaller vererek mühim işler başarmışız. Amma nasıl ve nerede? ve ne usullerle?

Bir defa Anadolu Selçukluları memleketimizin en belli başlı şehirlerinde mahalli ihtiyaçlar ölçüsüne göre büyük veya orta genişlikte Darüşşifa, Darussihha, Maristan.. diye anılan ve dört tanesinde de «Kayseri, Divrik, Çankırı ve Kastamonu» eski ve Eskülâp mâbedlerinde olduğu gibi yılan alâmeti bulunan hastahaneler inşa etmişlerdir.

Bunlar 2 asır süren Feodalite beylikleri zamanında vakıfları hükümlerince vazifelerine devam etmişlerdir.

Bu cihetle Osmanlılar Selçuk Hastahanelerinin bulunduğu şehirlere ayrıca sağlık yurdları yapmağa lüzum görmemişlerdir. Bütün bunların tıbbi ve idari hizmetlerini bildiren ve ayrı ayrı tanzim edilmiş ve hükümlerine her asırda bozulmayarak riayet olunmuş vakfiyeler vardır. Selçuklular hastaneleri vakfiyelerinden yalnız Sivas Darüşşifasına ait olanı elimizdedir.

Bunun tetkikinden öğreniyoruz ki, Selçuklu hastahaneleri tam kadroludur. Yani müteaddit hekimler, cerrahlar, göz mütehassısla-

Onacak Melek Dede Türbesi

rı ve eczacıları bulunmaktadır.

Osmanlılarda da böyledir. Bu personel an'anesi bozulmamıştır. Fakat bu hastahanelerin bulunduğu tıp sitelerinde akıl hastalıklarının da tedavi edildiğine dair hiçbir rivayete dahi sahip değiliz. Bunlar hakkında bir hükme de rastlamadık. O halde her asırda belirli bir nisbette cemiyette bulunan akıl hastalarına, sağlık bahşeden yerler yok mu idi? vardı.

Yalnız bu konuyu şimdiye kadar ciddiyetle ele almayanlar, mahallerinde takılan Bimarhane, Darüşşifa, Tımarhane isimlerine aldanarak bütün Selçuk, Beylikler ve Osmanlı hastahanelerini birer akıl hastalıkları yurdu telâkki etmişler ve maalesef bunu böylece de yazmışlardır.

O halde her zaman ve her yerde az olmayan akıl hastalarına ve ruh bozukluklarına da tarihin arkaik zamanlarından gelen ve üzerlerinden asırlar geçtikçe tekemmül eden usullerle ne gibi çarelere başvuruluyordu?

Bunlar geçmiş asırların mahallerinde kal-

muş an'aneleriyle Selçuklular ve Osmanlılar zamanında manevi kalkınmada büyük şehirler ve civar kasaba ve köylerinde fahri olarak ve mühim vazifeler deruhte eden büyük tekkeler ve ufak zaviyelerde bilhassa ruhi telkinler ve ilaçla tedavi ediyorlardı. Tekkelerin, şimdiye kadar esaslı olan bu hizmetleri üzerinde durulmamış ve hattâ bugün bu mevzuumuza literatür makamına kaim olarak yazılı bilgiler de bırakılmamıştır.

Aklî sağlığını iyi telkin vasıtası ile de temin etmeye çalışan tekkeler Türkiye'de çok sayıda önce şehirlerde, kasabalarda, büyük ve merkezi köylerde yer almıştır.

Bunların cümlesi hususî zengin vakıflar ve bağışlarla yaşılmıştır. Hepsî eski an'anelere bağlıdır. Ve buralara müracaat edenlerden ücret alınmamış, yalnız hediye ve kısmen aynı yardım kabul edilmiştir.

Afyonkarahisar dolaylarında bazı köylerde Karacaahmet Sultan makamlarına bağlı deliler yurdu olduğunu Afyon Lisesi Fransızca öğretmeni, Mercan Lisesinde sınıf arkadaşım Edip Ali Baki enstitümüz delâletiyle bir broşüründe etraflıca yazmıştır.

Kâtip Çelebi de Cihannüma eserinde Ankara civarında bunlardan birisini yazıyor. Yerini Prof. Hamid Selek gidip görerek bildirmiştir.

Evliya Çelebi de Seyahatnamesinde bunlardan bahsetmiştir.

Bu müesseselerin faaliyetlerine geçmeden önce bu kabil, memleketimizdeki deliler için kurulmuş gıfa yurdlarının menşeleri hakkında tahminlerimizi kısaca bildirelim:

Bu sayacağımız müesseseler yapıldıkları asırlarda icadımız değildir. Herşeyin aslı çok eski asırlara hattâ tarihten önceki zamanlara kadar uzanır.

Bir Magnisa mesirimiz vardır. Kanunî Sultan Süleyman Annesi Hafza Sultan adına 4 asır önce yapılan hastahânenin ilk tabii merkez Muslihüddin Efendi tarafından ihya edilmiştir. Demek Anadolumuzun Hitit, Frik-yahlar, Lidyalılar, Eski Yunan, Roma, Bizans devirlerinden beri gelen bir an'ane İslâmî bir şekilde devam ettirilmiştir. Esasını Sümerli-lerden alır. Mezopotamya'da Nippur şehrinde İsin mâbedinde senede birgün altın kaplar içinde Mahfuz, her derde deva macun dağıtır. Bu bütün Yakın Şark'ta an'ane haline gelmiş, içlerinden devam edegelen Magnisa'da ihya edilmiştir.

Anadolu darbı mesellerimiz de 3-4 asırlık değil, tâ Sümerlilerden beri gelmekte. Yakın zamanlarda Amerika'da Philadelphia Üniversitesi Profesörlerinden bir Sümerolog bunları tabletlerinden okudu ve neşretti. Bir çoklariyle mukayesemiz bize öğretti ki, kuvvetle benimsediğimiz içtimai Anayasamız olan darbı mesellerimizin kökü kablettarih zamanlara uzuyor. İnsan daima her asırda ve her yerde aynı.

İslâm ve Hristiyan âleminde ölümlerin üzerine toprak atılması an'anesi Frikyalılardan beri geliyor. Herhalde onların da aldıkları bir an'ane var. Daha önceleri böyle.

Eski Yunandan önce muazzam bir Ege Medeniyeti vardır. Ve Yunan'a tekaddüm etmektedir. Ve hattâ onu bir mucize medeniyet olma dâvasından uzaklaştırmaktadır. Bu medeniyet sonunda adalara geçmiş ve bir Perikles devri de yaşamıştır. Amma menşei bütün şahsiyetleriyle Anadoludur.

Eski Yunan'da belli başlı merkezlerde daha İstanköylü Bokrat'tan 8 asır önce eski milletlerin Tıp İlâhı olup eski Yunan'da Aesculape unvanını alan Tıp Tanrısı adına büyük sıhhat mâbedleri ve daha ufak yerlerde mez-bah «Sanctuaire» (zaviyeler) ler yapılmıştır. Bütün buralarda yapılan tedaviler iyi telkin esasî üzerindedir.

Buralarda, hastalık vehmi gidenler daha ziyade vazifevi bozukluklar ve ruhi iltiraplar, üzüntüler, kederlere duçar olanlar mutlaka iyi olmuşlardır.

Bir defa buralara, pek yakında oturanlar müstesna, uzaktakiler eziyet çekerek gittiklerinden oralarından mutlaka fayda görecekləri hususunda kendilerini iyi telkinler altında bırakmışlardır.

Bu an'ane hristiyanlığın başlangıcına kadar modası geçmeğe başlamış olmakla beraber devam etmiştir.

Hristiyanlar bu lâik müesseseleri yıkılmağa ve bu suretle ortadan kaldırmaya mahkûm etmişler. Bu ruhi telkini kendi kilise ve manastır gibi dinî merkezlerine çekmişlerdir. Artık buraları ruhi tesir yurdlarına dönmüştür. Anadolu, Müslüman Türklere geçince, Hristiyan âleminin benimsediği ve hristiyanlaştırdığı bazı an'anelerine varıncaya kadar herşey İslâmî bir şekle sokularak benimsenmiştir.

Anadolu'nun Arkaik devresinde bilhassa yer altından çıkan sıcak ve tesirli sulara ef-

sane olan bir kız, İslâmî devrede ve onun mezheplerinde ve bazı tarikatlerin benimsemesiyle «Sarı Kız» a dönerek millileştirilmiş ve Müslümanlaştırılmıştır.

Tekke sistemlerinin de esasî İslâmiyetten çok öncelere kadar gider. Hele bazı içtimai muavenet müesseselerine bu ismin verilmesi ile dinî mahiyete bürünmesi birçok vakıflarla ve bağışlarla yaşatılmalarında âmil olmuştur.

İnsanlar hangi dinlere girerlerse girsinler atavik bazı an'ane ve tesirlerinden kurtulamaz ve onu sülûk ettikleri dinlere mutlaka sokarlar.

Meselâ eski dinlerde ilâhlar müteaddiddir. Fakat İslâmiyet bir Büyük Allah mefhumuna dayandığı halde bu yeni dine sâlik olanlar bir Allah ne kadar büyük olursa olsun bu kadar çeşitli dünya işlerini ve insanların bitmez arzularıyla nasıl meşgul olabilir düşüncesiyle yeni birtakım ilâhî kudretlere sahip zevat da yardımcı olarak yer almıştır. Bunlar hayatta olduklarından ziyade ölümlerinden sonra kurulan makamlarında manevî saltanat sürmüşler ve bilhassa Anadolumuzun mânen kalkınmasında halâ tesiri devam eden güzel ve faydalı izler bırakmışlardır.

Bu cihetle Anadolu'da her köyün, şehirlerde her semt ve mahallenin ve tekkelerin mutlaka bazen her şeye, bazen de muayyen müracaatlara tesirli yatırırları olur. Bunlar oraların manevî ve ruhi bozuklukları düzeltme polisi gibi vazifedar sayılmışlardır. Aynı ayrı hususiyetleri kabul edilir ve halk bir üzüntü ve kedere duçar oldu mu teselli bulmak için ziyaretlerine koşarlar. Bir arzusu varsa adaklarda bulunur ve bunu dilekleri olursa yerine getirirler. Fakat Şark'ta işlerin düzgün ve umumî ahvalinin iyi gittiği zamanlarda bu makamlara müracaatlar seyrekleşir. Fakat onlara karşı umumî sevgi ve saygı eksilmez. Burada yakın ve uzak köylerde bir çok dertlere çaresiz veliler mevcudiyeti isim ve yer tasrihiyle söylenmektedir. Bunlara tekke köyleri deniyor. Bir kısmı geçen asırda merkezden de himaye görmüşlerdir.

Bunlarsız hiçbir köy, şehirler ve kasabalarda mahalleler yoktur. Hepsî Cenabı Hakkin emrinde sayılırlar. Türbelerine ta'zim gösterilir ve asla harap ve perişan bırakılmamasına dikkat ve itina edilir. Nitekim Olimpde mitolojinin ortaya koyduğu efsarevi ilâhların heykelleri yer aldığı gibi Eskulâb'ın, sağlık yurdu-

larında ve ufak köylerdeki mezbahlarında heykelleri bulunur. İşte İslâmî devrede bu makamlar türbelere çevrilmiştir. Bir kısmı anıt kabir mahiyetindedir. İçine yer yatağı biçiminde uzun bir kabir yapılır. Tabut şeklindedir. Erkeklerin başlığı vardır. «Çay» da, «Ayaş» ve «Akşehir» de bazan türbelerde görüldüğü üzere âdeta bir yastığa örtülü başını koyup yorgan ile yerle bir yatakta ebedî uykusuna yatmış vaziyette olanları da tarafımızdan görülmüştür.

ONACAK'DA

İşte köylülerin benimsediği böyle bir türbe de Onacak'da vardır. Eskiden burası Burdur ve civarının Toptaşısı gibi vazife görmüştür. Bu cihetle köylüler eskiden Burdur'da deli çok diye lâfife ederlermiş.

Kapısının yanındaki Nişden Selçuklu binalarında kullanılan tuğlalardan yapıldığı anlaşıyor. Bunun 8 asırlık bir maziye mâlik olduğu farkedilmektedir.

Bu türbe Velidedeye aittir deniyor. Köylüler efsanesini de naklediyor. Sulak bir köy. Suyu, bu Dede keramet göstererek çıkarmış sayıyorlar. Kendisi ortanın biraz solunda yatıyor. Üstü yuvarlak bir lâhid, üstüvânî yüksekçe bir kaideye oturtulmuştur. Şimdiki hâli, bazı yerlerde bozulmuş. Badanalı çimento ile kaplı ve kubbeli bir türbe. Yeşil bir başlık sarığından yoksundur. Daha solunda 8 köşe türbenin sol divarına bitişik bir kabir daha var. Eşi veya cariyesinin veya bir sultanın diyorlar. Etrafı köyün mezarlığıdır. Buraya iki çeşit hasta gelir.

Biri muhtelif ve gerici konulardadır. Meselâ çocuğu olmaz. Gelir bu dedenin türbesine girer. Nasıl dua eder ve ne adakta bulunur? Bilemiyoruz. Zira bizim Anadolu köylerinde öyle kadınlarla konuşmak ne mümkün; göre-mezsiniz bile. Bittâbi, çekindik. Bizi bir yaşlı ile konuşturur diyemedik. Yani bunun usulünü öğrenemedik. Yalnız sorduklarımızı cevap veren biri dedi ki: İsteyenlerin dilekleri kabul edilir ve çocukları olursa, kız ise «Sultan», oğlan ile «Veli Dede» adını korlar.

Demek ki bu kabil gelip geçici dileklerde bulunanlar da ekseriyettedir. Lâkin esası bilhassa ruhi veya akli bozuklukları olup da buraya getirilenlere yapılan başkadır. Bunlar şeyhin yani bu tedavi yurdunun müdürünün gösterdiği lüzum üzerine en aşağı 40 gün kalacaktır. Bazı tekkelerde buna Erbain çıkar-

ma derler. Buraya bir veya birkaç kişinin refakatinde getirilen hastadan ücret alınmaz amma kalacağı günlerde yiyeceği «Buğday ve saire» beraber getirilir. Diğer hususlar tekkeye aittir. Hastalar için mutlaka ayrı odaları olan binalar tekkeye bağlıdır.

Zira deliller hususi evlere kabul edilip yaptırılmazlar. Son şeyhi Mehmed 1945 yıllarında ölmüş. Tekkede hizmette bulunanlardan kimse ile görüşemedik. Vefatında tekkeler açık olmadığından ve artık deliller de getirilmediğinden yerine kimseyi bırakmamış. Muhtakkak ki, diğer tekkelerde yapılanlardan öğrendiklerimize göre hastalar türbeye sokulur. Ziyaret ve dua ettirilir. Yatırılması usulü yoktur. Bilhassa delillerde, türbe için alt üst edeller mülahazasına mebnî, tatbik edildiğine dair bir bilgi edinemedik. Fakat Anadolu köylerinde eski arkaik devirlerden beri gelen bir itikatla Eskiülp mabetlerinde olduğu gibi rüyalara ehemmiyet verilir. Tabirleri de ruhi ve maddî tedavilerde esas olur. Türbe içinde ceviz büyüklüğünde daneleri olan 99 luk bir tesbih vardır. Okunan hastaların mutlaka en aşağı üç defa boyunlarından geçirilir. Eskiden bu türbede geceleri adak mumları da yakılır.

Bu köyde hastalara macdî bir tedavi tatbik edildiği hususunda bir bilgi edinmek de kabil değildir. Zira gizli tedavileri takip eden Şeyh ve kadını erkekli ailesi efradıdır. Bunlar esasen yazılı değildir. Ancak bu aile fertleri bilir ki delillerin ve ruhi bozukluklarının tedavileri nevelerine göre şeyhin emirleri üzerine tatbik ederler.

Eskiülp mabetlerinde de gizli tutulur. Ancak tedavi tarzları hakkında iyi olanların bıraktıkları nezir kitâbelerinden bazı halk tedavisinde kullanılan usulleri öğrenebiliyoruz. Bu an'ane de müteakip asırlarda bu gibi tekkelerde yaşamıştır.

Yalnız mahallinde söylendiğine göre deliller önce icabına göre bağlanarak karanlık ve izbe mahzenlerde tutuluyordu. Zira karanlık yerlerde akılları başına gelirmiş derler. Köyde dediler ki: Bu getirilen delilleri gördük. Geldikleri zaman ya susarlar veyahut mânasız konuşurlardı. Bazıları sakın görünürler, bazıları da güç muhafaza edilirdi. Fakat bunlar şeyhin tahmin ettiği zamanda mutlaka iyi olurlar ve getirilenler tarafından teslim alınıp götürülürler.

Hastalar iyi olma alâmetleri gösterince eski tazyik tedavisi üzerlerinden kalkar. İca-

bına göre köyde serbest bırakılır ve hattâ çağıştırılırlar. Çalışma devresine gelenler daha çabuk iyi olurlar.

İşte mahallinde soruşturmalarımızdan öğrendiğimiz hususlar bunlar.

Tekkede Eskiülp mabetinde olduğu gibi mutlaka bir makam vardır. Bunun mianevî tesirleri büyüktür. Âdetâ yalnız köylerin ruhi hâmişi değildir. Bilhassa Karacaahmed deliller yurdunda olduğu gibi elzemdir.

Köyün ismi «Onacak»dır. Bu «onmak»dan geliyor. İyileşmek, iyileştirmek, mesut, bahtiyar, saadet anlamlarına geliyor. Evlenen mesut ise Burdur ve çevrelerinde de «ondu» derler. Yine köylüler diyor ki, Onacağa gelen deli iyi olmadan dönmez ve mutlaka da iyi olur.

Onacak, Burdur ve çevresinin asırlarca Toptaşısı gibi hizmet etmiştir. Zira vasıtaların çok ve çabuk olmadığı zamanlarda aylarla bir hasta en güç şartlar içinde naklolunamayacağından bu gibi ruh sağlığı yurtları Afyon ve Ankara çevrelerinde mevcuttur. Bunlar malûm olanlarındandır. Diğer yerlerdeki- ler üzerinde durulmamıştır. Mutlaka arandıkları nisbette bulunacaktır. Çünkü belli başlı merkezlerin yakınlarında bu çevreler içinde olmalıdır. İşte Onacak bunlardan biridir. En geç faaliyetini bırakanlardandır.

Vakıflar bu köyde delileri ve ruh bozukluklarını iyi eden tekkenin, ahşab, 6 kadar odasını yıktırması yerlerini satmış ve oradaki 300 dönümlük tarlasını da elden çıkarmıştır. Yani bu eski ve tescilli tesis hiç bir yere bir bilgi vermeğe de lüzum görmeden ve kaydını da yapmadan tarihten silinip yok etmiştir. Eski vakıfların tekkelerin kapandığı sıralarda bu gibi indî yani yıkıcı tasarrufları âdetâ bir hiyanet sayılacak kadar fecî'dir.

Vaktiyle deliler yurdu bulunan bu köyde çıkan eski ve hattâ Arkaik devirlere ait eserlerin diğer yakın ve uzak köylerde çıkmadığı söyleniyor. Siyah ve kırmızı renkte Yortam devri seramiklerden çıkan bir sağlam kırmızı, diğer koyu renkte kulpları ve ağzı kırık, eski çağa ait iki parça toprak kap yanımızda Burdur müzesi müdürü Nuri'e yanımızda tevdi edildi. Hesapça bu köy bu civarın en eskisi oluyor, deniyor.

İşte bir sene önce öğrendiğim Onacak Köyü deliller şifa yurdu sahasında bizzat 21 Eylül 1965 de gördüğümün, işittiklerimin eski bilgi tahminlerim ve mukayeselerimle kısa bir ön raporu.

Erzincan Halk Oyunları ve Folkloru

Yazan : Bahattin ŞEKER

Erzincan folklor bakımından çok zengindir. Kazankaya ve Keşiş dağlarının kucaklayıp sarmış dolaş olduğu bu güzel ilimiz, Sansa ve Kemah boğazları istisna edilirse dış dünya ile ilgisi kesilmiş durumdadır. Fırat, bu boğazların birinden yol kat ederek diğerinden denizin yolunu boylar.

Yüksek karlı dağların eteklerinde kurulan köy ve kasabalar, şairane bir manzara arz ederler. Lâkin bedduhal mı, nedir ? Dertlidir insanı Erzincan'ın, ne ağrılar, ne acılar görmüştür bu ilimiz ? Bu sebeptendir ki her taraf ağıttır baştan başa.

Neşeli zamanlarda ninelerimiz, annelerimiz, bacalarımız, gelinlerimiz, kızlarımız mâni- ler dizmişler, güzellemeler söylemişlerdir. Koç yigitlerimiz düğün ve bayramlarda gökleri in- letircesine oyunlar oynamış, el çırpmışlardır. Biz burada sadece Erzincan halk oyunlarını incelemekle yetineceğiz.

Erzincan halk oyunları şimdiye kadar gün yüzüne çıkarılmamıştır. Onlar birer hazine gibi ummanların dibinde gizli ve kapaklı kalmaktadır. Ben bu yazımda Erzincan'da yaptığım inceleme ve araştırmaları yansıta- cağım.

Erzincan'da düğünlerde oynanan oyunlar hemen hemen köyden köye pek az fark eder. Bunlar da, ritim ve vücut hareketlerinin, yani oyun figürlerinin çok az değişmesinden meydana gelir.

Oyunlar, ağır ve ahenklidir. Mağrur süz- gün bakışlı olarak oynanır. Bazı ilginç oyun- larımızın örneklerini veriyoruz.

Sarhoşbarı : Eller yekdiğerine tarakla- narak, omuz hizasından yukarı kaldırılır. Sar- hoş barında en mühim rol, oyunun sonuna doğru bacaklara ve ayakların, ayrı ayrı, ökçe ve tabanlarına sirayet eder. Oyunun sonunda oturma hareketleri vardır ki, bu hareket, bir kaç defa ve süratli tekrar edilir.

Hoşbilezik : Bu oyunda eller doğrudan doğruya, omuzdan kavranır. Hareketler sağ ayaktan başlayarak sol ayakta son bulur. Bun- da da oturma ve yürüme hareketleri bulunur. Aşağıdaki ezgi eşliğinde oynanır. Davul ve Zurna terennüm edilir.

«Altın yüzük, hoşbilezik, nazik uy!..
Ben, yarımdan ayrıldım, bana da yazık uy!..»

Tamzara : Bu oyunda ise doğrudan doğ- ruya eller taraklanır. Hareketlere diz kırma şekliyle başlanır. Yürüme hareketleri bilhassa bunda, ayak değiştirmek şartıyla, ileri geri gitmekten ibarettir. Çevirme (sağ ayağı sol ayağın önüne getirerek sol ayağın hareketle- rini bastırmaktır.) ve oturma hareketleri çok mühimdir.

Tavukbarı : Bu oyun barların en güç ola- nıdır. Çünkü müşkülât ve eziyet bacak ve ayak tabanlarındadır. İki ayağın ökçesi yerden kal- dırılmak suretiyle, vücudun bütün ağırlığı ta- bana verilir. Bu şekilde bacak kırma hareket- leri yapılarak gayet ahenkâr bir surette otu- rulur. Oturduktan sonra, oyunun muhtelif fül- gürleri yapılır. Kalkarken gene aynen oturma gibi, ağır kalkılır. Diz kırma hareketleri bu oyunda çeyrek saat tekrar olunmak suretiyle devam eder.

Haşerbarı : Silâhla oynanan oyunları- mızdandır. İsminden de anlaşılacağı üzere, karşılıklı iki kişi ellerinde iki haşer bulundu- ğu halde bu oyuna başlar. Oyuncuların biri meydana çıkarak oyun meydanının bir tarafın- da bir eli arkasında, bir eli yukarıda olduğu halde durur. Diğer oyuncu gayet ağır yürü- yüşle sahayı dolaşarak mukabil tarafta on onbeş adım mesafede arkadaşının hareketleri- ni tekrar eder. Bu sefer ilk oyuncu yürüyüşe başlar ve bu hareketleri, iki oyuncu, üçer de- fa tekrar eder. Oyunda bacakların hareketle- rine kollar ve eldeki haşerler de katılırlar. En büyük hüner, oyuncunun tığ bileklerinde- dir. Çünkü haşerler koltuk altlarından ve bacak aralarından hızla geçirilirken yaralan- ma tehlikesi hemen hazırdır. Bu hareketler bittikten sonra her iki oyuncu da aynı zaman- da yek diğere mukabil yürüyüşe geçer. Ge- rek yürüme esnasında, gerek koşma esnasın- da haşerler de hareketlere kendiliğinden uyar. Oyunun sonunda sıçrama ve oturma hareket- lerine geçilir ki, oturma esnasında, iki oyuncu ellerindeki haşerlerle birbirine hücum ve ham- leler yaparlar. Rivayete göre eski çağlarda her parmakta (parmak arasında) bir bıçak kullanmak suretiyle altı bıçakla bu oyunu oy- nayanlar varmış. Özelliği hamasî oluşudur.

Erzincan'ın Merkez ve Kazalarında
Oynanan Oyunların Oynandığı Mühite

göre Tasnifi ve Listesi

Erzincan'da :

- 1 — Timur ağı: Bir adım sağ ileri bir adım sola ileri, iki adım geri atılarak oynanır.
- 2 — Dört ayak
- 3 — Düz ayak
- 4 — Fırlanmak
- 5 — Karşılama
- 6 — Köroğlu (Erzincan köroğlusu)
- 7 — Şirvan
- 8 — At oyunu (Hayvan isimlerine istinaden bu isim verilmiştir.)
- 9 — Çil keklik
- 10 — Tavuk barı
- 11 — Hanger barı
- 12 — Çayırın ten yüzünde (tek kadın tarafından oynanır)
- 13 — Sarı gelin
- 14 — Bezdik oyunu
- 15 — Nari
- 17 — Kürdün kızı
- 16 — Hoşbilezik
- 18 — Arap oyunu (Er gör köyü)
- 19 — Dede ile gelin
- 20 — Yaşayan nalbant
- 21 — Mirikali
- 22 — Mavi yeleklî yârim
- 23 — Sıklama
- 24 — Türkmen kızı

Kemaliye'de : (Erzincan'ın folklor bakımından çok zengin bölgesidir)

- 1 — Kemaliye tamzarası
- 2 — Gece gü
- 3 — Ruşvan
- 4 — Bir ayak (ağır bir yürüyüşü vardır.)
- 5 — Sinanlı
- 6 — Anam anam eğinlimisin ? (aynı türkü eşliğinde davul ve zurna refaketinde oynanır)
- 7 — Bahçeye indim ki
- 8 — Derelerde biter kamış
- 9 — Güvercin
- 10 — Hanımın kapısı
- 11 — Hayriye
- 12 — Hora
- 13 — Hostanın bademleri
- 14 — Hostaya keçi geldi
- 15 — Hotlama
- 16 — Karaçor
- 17 — Karsın kalesi
- 18 — Kasap oyunu
- 19 — Kız bostanda lahana
- 20 — Küçük Tamzara (Tamzara ismindeki bir köye Şebinkarahisar kazasında her ne ka-

dar raslanmakta ise bu oyun çeşitli isimler adı altında Erzincan ve civarında oynanmaktadır.)

- 21 — Kaplumbağa
- 22 — Su ince gelir harktan
- 23 — Süpürgesi yoncadan (buna Eğin kınası şalvar sürütme ve üçayak ta denir)
- 24 — Turnana
- Kemah'da :
- 1 — Halka oyunu
- 2 — Karşılama
- 3 — Hoşbilezik
- 4 — İki ayak (Zıplayarak ilerlemeler ve gömelmeler şeklinde oynanır.)
- 5 — Dello
- 6 — Erzincan'dan Kemah'tan
- 7 — Askerlik oyunu
- Refahiye'de :
- 1 — Dik ayak
- 2 — Düz ayak
- 3 — Kıрма
- 4 — Üç ayak
- 5 — Hoşbilezik
- 6 — Aşağıdan gelirim (karşılıklı iki kadın tarafından oynanır)
- 7 — Pınar yolu köyünde (karşılama)
- 8 — Tamzara, 9 — Milik şerif düzü
- 10 — Muhtarın azabı (hizmetçisi) : (Milî şerif köyünde oynanır)

Çayırılı'da :

- 1 — Şirvan, 2 — Kalo
- 3 — Gelin bindirme, gelin indirme (Hemen hemen bütün köylerde raslanır)
- 4 — Hürünü, 5 — Koçeri
- 6 — Sedir kenan, 7 — Eminem, 8 — Zeyno
- Tercan'da :

Tercan kazasında Erzurum barlarının ve Erzincan oyunlarının hemen hemen hepsi oynanmaktadır. Biz burada tipik olarak Başkaya bucağının Humlar köyünde tesbit edilen bir oyun Ezgisini sunmayı faydalı bulduk. Davul zurna eşliğinde şu türkü terennüm edilir:

Al elma soyulur mu? Hop daralı lay
Tabağa koyulur mu? > > >
Anne dediğin şekerdir? > > >
Şekerden doyulur mu? > > >
Al elmanın dördünü > > >
Sev güzelin merdini > > >
Çekme çirkin derdini > > >
Al elma kızıl elma > > >
O yâr buradan geçende > > >
Cebime süzül elma > > >
Diye devam eder.

Şair Necdet Atılgan ve Kişiliği

Yazan : Hamdi AKALIN

Saz şairleri tarzındaki şiirleri ve nefesle söyle başarıya ulaşan, ömrünün son yıllarında nu hicivleriyle ün yapan Necdet Atılgan, bunların bir yıl evvel 18.11.1965 tarihinde dünyaya gözlerini kapamıştır. Şair, Yugoslavya sınırları içinde kalan Üsküp ilinin Kıratova ilçesinde 1907 yılında doğmuş ve 1912 de Balkan'dan sonra göçmen olarak ailesi ile birlikte Aydın'a gelerek yerleşmiştir. İlk, orta ve lise tahsilini yaptıktan sonra İzmir'e gelmiş, daha sonraları Kırkağaç ve Soma'da öğretmenlik yapmış, bu sırada ilk şiirlerini İzmir'de çıkan Fikirler dergisinde yayınlamaya başlamıştır.

Daha sonra ölümüne kadar 40 bucakta nahiye müdürlüğü yapmıştır. Ölümünden önce İstanbul'da Yeşilköy, Beyazıt, son olarak da Arnavutköy bucak müdürlüğü yapmış ve burada görevi esnasında vefat etmiştir.

Merhum şairin bazıları bestelenmiş seçme şiirleri ile biyografisi, dergimizin 147 numarası ve Ekim 1961 tarihli sayısında (cilt 7, Sf. 2519) şair Haşım Nezihi Okay tarafından, «Halk şiiri yazarın aydın şairlerimiz : 3, Necdet Atılgan» başlığı ile yayınlanmıştır.

Aşağıya, şairin ölümü üzerine Hamdi Akalın tarafından yazılan ve Akbaba dergisinde yayınlanan, şairi hemen hemen bütün cephelerle ele alan yazıyı naklediyor, merhuma Tanrı'dan rahmet diliyoruz.

T. F. A.

Zaman zaman Akbaba'da hicivleri ve mizah şiirleri çıkmış olan şair Necdet Atılgan ölmüş !.. İnanişması ne zor bir gerçek !

Bu satırları, soyadı gibi atılgan bir hiciv şairimizi kaybetmenin acısı içinde yazıyorum.

Necdet, koşma tarzındaki şiirleriyle hece veznini iyi kullanan şairlerimizdendi. Mizah ve hicivde ise hem aruzu kullanmıştır, hem heceyi... Altmışına yaklaşan yaşına, şişman denilecek vücuduna bakmaksızın, o, hâlâ genç olmanın, hareketli olmanın şevki içindeydi. Hele tatlı mizahı, acı hicvi ile herkesin ilgisini canlı ve uyanık tutar, dostu, düşmana kendini sevdirdi.

Hiç dinmeyen bir ilham bolluğu içinde hayatının son gününe, son dakikasına kadar sa-

nat heyecanını kaybetmeyen Necdet'in, şiirimizde ve hiciv alanında daima hatırlanması gereken bir yeri bulunduğu inaniyorum.

Şu bir tek koşması bile onun ne kadar içli bir şair olduğunu gösterir :

KOŞMA

Önünde diz çöküp ona içimi
Açmak istiyorum, açamıyorum,
Yanıp yakılıyorum diyerek, ondan
Kaçmak istiyorum, kaçamıyorum !

Merhum şair Necdet Atılgan

Bu sevdıyla gönlüm viran bağ
gibi
Hicran hastasıyım, derdim dağ
gibi

Ateş-i aşkı bir çerağ gibi
Saçmak istiyorum, saçamıyorum.

Feleğin yıkmalı meyhanesini,
Taşlara çalmalı peymanesini,
Mihman olmak için, dost hanesini
Açmak istiyorum açamıyorum !

Bir şaşkına döndüm, bilmem
nideyim?

Halimi kimlere ayan edeyim ?
Bir başka diyara uçup gideyim,
Uçmak istiyorum, uçamıyorum !

Hicivlerine gelince : O da büyük pirimiz

Deyimler

— III —

Derleyen : Faik AKÇIN

Gözden geçirmek	Günün birinde	Göz yummak
Gözü açık gitmek	Geri basmak	Göz kaş oynatmak
Gözli karmamak	Gezip tozmak	Göz hapsine almak
Gözünü doyurmak	Giden gelmez	Göz görmez gönül katlanır
Gözünü açmak	Gıcır gıcır	Göz eğlendirmek
Gözli kalmak	Gökte arayıp yerde bulmak	Göz açıklığı
Gözünü kan büriürek	Göbek atmak	Göze aldirmek
Gözli kızmak	Görünüş düşkün	Göze batmak
Gözli dört açmak	Göğüs geçirmek	Göze çarpmak
Gözli tutmak	Görlüğü gelmek	Göze girmek
Gözli ısırmak	Göbekli bebekli	Göze kestirmek
Gözli kapalı	Göz göze gelmek	Göze çöp batmak
Güle güle	Göz dikmek	Gözleri velfecri okuyor
Gündüz feneri	Göz kırpma	Gözle kaş arası
Gündüzü gece etmek	Göz hoyamak	Gözli gözüz görürün
Günaha girmek	Göz açtırmamak	Gözlerinin içi gülme
Gümbür gümbür etmek	Göz dağı vermek	Gözde olmak
Gününü görmek	Göz göze	Gözde tutmek
Gündelik insan	Göz gezdirmek	Gözden çıkmak
Gün doğmadan	Göz gözli görmemek	Gözden düşmek
Gün görmek	Göz kulak olmak	
Günlerden bir gün	Göz önünde bulundurmak	
Günü geçmek	Göz patlatmak	
Günü gününe	Göz atmak	

Eşref'ten feyzalmıştır. Bunların bazıları yayınlanamaz. Öylesine açık saçık şeylerdir. Bazıları da «Zülf-ü yare» dokunur. Galiba bundan dolayı ağzı yanmış olacak ki şöyle diyor :

Nerden eserse essin, rüzigâre dokunma,

Yâr zülfüne dokun da, zülf-ü yâre dokunma!

O, böyle söyler ama, yeri gelince huyundan vazgeçmez, tekrar kaleme sarılır. Sonra yazdıklarını en yakın dostlarına okur, kendisi de uzun uzun gülerdi !

İstanbul Belediye Başkanlığını fahri olarak yapmak isteyenlerin müracaatta bulunduklarını işitmiştir. Bir gün elinde bir dörtlülle gelir :

Niye ücret verimiz Başkana bilmem, şaşarım, Beldenin bütçesi yıllardır açıkken, dariken ?

Hiç akıl kârı değil, gayret-i milliye ile

Parasız hizmete istekli olanlar variken !

Vaktile vazife gördüğü Bucağa bağlı bir ilçede Sinan isminde bir tamdığı, onun şii-leri için : «Beni tatmin etmiyor» demiş. Şair, onu, aynı ilçede Râfi Bey adında iri kıym birisine havale eder :

Yeri geldikçe gıyabımda Sinan Bey der imiş :
«Beni tatmine onun kudreti gelmez kâfi !»
İtiraf etmeliyim, ben onu tatmin edemem,
Yapsa yapsa bunu ancak yapar üstat Râfi !

Bu keskin kalemin yumuşacık, ipek bir kalbi vardı. Bir güzel şiir okunurken, bir duygulu beste söylenirken, kaç kere gözlerinin bulutlandığını görmüşümdür.

Aruzun tellerinden kopmuş şu tek mısra bile, onun ne ince bir gönül adamı olduğunu gösterir :

Ekmele oynamak ne demektir, bilir misin ?

Necdet Atılğan'ın bütün ömrü Anadolu-da, bucak müdürlüklerinde geçmiştir. Son vazifesi de buydu, Arnavutköy bucak müdürlüğü..

Onbeş gün kadar önce, Akbaba'ya son uğrayışında, arkadaşlara, acı acı güllerle :

— Talihe bakın talihe, demiş... Kuruçeşmeye döndükten sonra Akıntıburnuna geldik!

Gözlerim yaş içinde onu anarken, bütün bizden önceki kuşağı ağlatmış bir romanın adı geldi kaleminin diline : Zavallı Necdet !

ARAŞTIRMALARI

Hakkından gelmek
Hak yemek
Hakkı geçmek
Hali olmamak
Halvet gibi sıcak
Hapır Hupur
Hapı yutmak
Hasret kavuşturan
Hatim indirmek
Hatim sürmek
Hata saymak
Havyar kesmek
Hava almak
Hava kaçırmak
Hayat çarkı
Hayrı yok
Hayrete düşmek
Hazıra konmak
Hazır yeyici
Helâl süt emmiş
Helâl hoş olsun
Hem kel hem fodul
Hemen hemen
Hem suçlu hem güçlü
Her telden çalmak
Her işe burnunu sokmak
Her kafadan bir ses çıkmak
Her sakallıyı dedesi sanmak
Hesaba katmak
Hesap vermek
Hoşça kal
Hoş geldin
Hükümet adamı
Hücumla kalkmak

İcigını cıcığını çıkarmak
İçe doğmak
İçe geçmek
İçine kurt düşmek
İçine atmak
İçinden pazarlıklı
İçini çekmek
İçi kof = (boş)
İçini kemirmek
İçi yanmak
İçi dışı bir
İçi geçmek
İdare etmek
İğne atsan yere düşmez
İğri büğrü
İğne iplik
İğnelemek

İğde bükme
İki canlı
İki gözü iki çeşme
İki eli kanda olsa
İki dirhem bir çekirdek
İki yakası bir yana gelmemek
İki ayağını bir pabuca sokmak
İlk ağızla
İliğini kurutmak
İleri gelmek
İliklerine kadar işlemek
İmamın kayığına binmek
İmana gelmek
İmansız peynir
İnce eleyip sık dokumak
İn cin top atmak
İpsiz sapsiz
İpucu elde etmek
İpe un sermek
İpine basmak
İpin ucunu kaçırmak
İpliği pazara çıkarmak
İpten kazıktan kurtulmak
İpiyle kuyuya inmek
İster istemez
İstifini bozmamak
İskele almak
İşkembe suratlı
İşi başından aşkun
İşlerin kesat gitmesi
İşe karışmak
İş başa düşmek
İş başı
İş isten geçmek
İş yok
İşi azıtmak
İte kaka
İyi saatte olsunlar
K
Kabak başa patlamak
Kabak kafalı
Kabak tadı verdi
Kafa kafaya vermek
Kafa tutmak
Kafayı tütsülemek
Kafa patlatmak
Kafası kızmak
Kafadan atmak
Kafadan sakat
Kafayı çekmek
Kancayı takmak

Kamburu çıkmak
Kara kara düşünmek
Kan gütmek
Kalbini kırmak
Karşı koymak
Kaz kafalı
Kaleminden çıkmak
Katıla katıla gülmek
Kan çanağına dönmek
Kara haber
Kambur kambur üstüne
Kalburla su taşımak
Kalem kulaklı
Kalın kafalı
Kanına susamak
Kalayı basmak
Kafese girmek
Kafese koymak
Kahve dövücüsünün hık deyişi
Kaldırım yosması
Kaldırım çiğnemek
Kalp yarası
Kaynanam suratlı
Kara maşa
Kapı yoldaşı
Kapı aralamak
Kapı karşı
Karayağız
Kara yazı
Kara sığır
Karagün dostu
Kanlı canlı
Karagöz oynamak
Kaldırım mühendisi
Karma karışık
Karman çorman
Kabasını almak
Kafadan gayri müsellâh
Kafadan kontak
Kafasına koymak
Kaleme almak
Kaleme gelmez
Kaleminden kan damlamak
Kalbini dinlendirmek
Kalbini basmak
Kameti azdırmak
Kantarı belinde
Kantere batmak
Kanını emmek
Kanlı bıçaklı olmak
Kapağı bir yere atmak
Kantarlıyı atmak
Kapı baca olmak

Kapı kapamaca
Kapısını yapmak
Kara cümle
Kara çalmak
Karnı zil çalmak
Kasıp kavurmak
Kaş yaparken göz çıkarmak
Kaşla göz arası
Kazan kaldırmak
Kazık atmak
Karaya vurmak
Kafa göz patlatmak
Kan ağlamak
Kara kış
Katı yürek
Kapısını aşındırmak
Kan kırmızı
Kalp sızısı
Karnın ağrısı
Kadere boyun eğmek
Kestirmek
Kendini dinlemek
Kendini fasulye gibi nimetten saymak
Kendini işe vermek
Kelli felli
Kelle götürür gibi
Kelle koltuğunda
Kelle kulak yerinde
Kendine gelmek
Kel kibar
Kemiklerini saymak
Kemiklerini kırmak
Kendi kendine konuşmak
Kepçe kulaklı
Kendinden geçmek
Kesme taş
Kel başa şimşir tarak
Kelle uçurmak
Keskin göz
Kıkr kıkr
Kim kime dum duma
Kıl kaldı
Kılı kırk yarmak
Kırk bir buçuk maşallah
Kırk dereden su getirmek
Kırklara karışmak
Kırıp sarmak = dökmek
Kim vurduğuna gitmek
Kirişi kırmak
Kırıp dökmek
Kıyamet günü

Kıyamet kopmak
Kırk yılda bir
Kırık dökük
Kismetine düşmek
Kismetini bağlamak
Kıtır atmak
Kıt kanaat geçinmek
Kılıcı kıpırdatmamak
Kör etmek
Kör kuyu
Kör dövüşü
Körü körüne
Kör kütük
Köfte dudaklı
Köküne kibrit suyu dökmek
Koyun beyinli
Koyun kavala bakarak
Koltuğu kabarmak
Koltuk vermek
Kokusu çıkmak
Küçük düşmek
Kül yutmamak
Külâhına dinletmek
Külâh giydirmek
Külâh kapmak
Külâhları değiştirmek
Küplere binmek
Küfür savurmak
külâhını ters giydirmek
Kül kedisi gibi
Kulak ardına atmak
Kuyusunu kazmak
Kurbanlık koyun
Kulak vermek
Kulak misafiri oimak
Kulak asmamak
Kulak kabartmak
Kulak kulağa
Kıvr kıvr
Kulağa küpe oimak
Kulağı delik
Kulak dolgunluğu
Kulak kesilmek
Kulaktan kulağa
Kurt masalı
Kuru sıkı
Kuru kültüü
Kuş uçmaz kervan geçmez
Kuş uçurmamak
Kuyruk acısı
Kuyruğu ele vermek
(Devam edecek)

BASIN İLÂN KURUMU

YURT İÇİ VE YURT DIŞI REKLÂMLARINIZ İÇİN
HİZMETİNİZDEDİR.

Genel Müdürlük :

Cağaloğlu, Türkocağı Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon : 27 66 00 - 27 66 01

Telgraf adresi : BASINKURUMU

(Basın : 19935 — 128)

Yıllık aboneli: 12,
altı aylık aboneli: 6
liradır.
Yurd dışı senelik abone :
3 \$, 1 f

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Sahibi : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres :

Posta Kutusu: 46, Aksaray — İstanbul

Basilmiyan yazılar
istenince geri gönderilir.
Dizgi ve baskı :
ERSA Koll. Şti. Matbaası
Aydınlar han Cağaloğlu-İst.

TÜRK FOLKLOR (= HALKBİLGİSİ) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.